IOHANNIS CAII

DE

EPHEMERA BRITANNICA

LIBER.

IOHANNIS CAII
BRITANNI
DE
EPHEMERA BRITANNICA
LIBER.

RECUDI CURAVIT

JUST. FRIDER. CAR. HECKER
MEDICINAE PROFESSOR IN UNIVERSITATE LITTERARIA
FRIDERICA GUILELMA BEROLINENSI.

BEROLINI MDCCCXXXIII.
SUMTIBUS THEOD. CHR. FRID. ENSLIN.

LECTORI CANDIDO S.

Sudoris anglici historiam edituro mihi, auctorem qui bene de eo scripserit medicis eruditis commendare, ac proprii opusculi nuntium praemittere placuit. Ex paucis vero, qui huius saeculi luce digni viderentur, Caium Britannum elegi, qui quum summis honoribus fungeretur, et Eduardi VI. regis, duarumque regina-

rum, Mariae et Elisabethae medicus, ac magni in litteris nominis esset, Angliae decus et ornamentum tempore suo habebatur. Quintam istius nominis pestilentiam, anni dico 1551 descripsit, priorum aegrotationum, quas annis 1485. 1506. 1518. 1529. desaeviisse contsat,' nulli auctores medici, quorum quidem scripta ad nos pervenerint, apud Anglos extitere. Minus enim in rebus, quam in verbis, minus in observationibus, quam in commentis Galenicis versabantur eius tempestatis medici, quare ex historicis circumspecte eruendum mihi fuit, quod medici omiserunt. Ipse autem Caius (Anglis Kaye vel Key dicitur) cuius tibi L. B.

libellum ad exemplar Londinense a. 1721. exactissime recusum sisto, tantum abest, ut morbi illius memorabilis historiam omnibus numeris absolverit, ut verborum sonitu saepe inani et genere scribendi prolixiori res haud paucas attigerit, quae ad propositum minus pertinent. Ignoscendum hoc quidem auctori saeculi decimi sexti videtur, utpote qui unicus inter Anglos est, sed tamen L. B. oro rogoque, velit iudicium suum de sudore anglico suspendere, quoad meam eius historiam, iam pridem inchoatam, sed ob incredibilem obscura investigandi difficultatem, rerumque pertractandarum molem nondum finitam, ad umbilicum perdu-

xero. Interim, si medicis eruditis opportunum videtur, Schillerum Germanum, Caio multo meliorem, qui pestem britannicam anni 1529. observavit, ab immerita oblivione vindicabo.

H.

Scribebam Berolini, Calend. Februar. a. MDCCCXXXIII.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI,

ATQUE

ILLUSTRISSIMO DOMINO,

D. ANTONIO PERENOTO,

ATRABATENSI EPISCOPO,

CAESAREAE MAIESTATI A SANCTIORI CONSILIO, ET EIUSDEM SCRINII MAGISTRO,

JOHANNES CAIUS S. D.

Sapienter scriptum est a Posidippo, Praesul reverendissime, *ἢ τὸ γενέσθαι μηδέποτε, ἢ τὸ θανεῖν αὐτίκα τικτόμενον·* hoc est, aut non nasci omnino, aut natum quam mox interire. Id, ut etiam

nos censeamus, ratio humanae vitae po-
IV stulat. Quantis enim malis referta ea sit,
quibus casibus exposita, quam omnibus
fortunae telis objecta, et quot morbis
obnoxia, quotidianus usus docet. Ete-
nim ut a vitae nostrae primordiis or-
diamur, quis non videt naturam pri-
mum nascentium hominum fletum et
vagitum esse voluisse? Omnes his prin-
cipiis edimur, his omnis insequentium
annorum ordo consentit. Si enim re-
spicere velis, quantum a tergo malo-
rum, quantum rerum tristium immi-
neat, larga certe miseriei et assidua
materia est. Nam hunc incendia con-
sumunt, illum caedes sustulit, alium
unda absorbet, alium ex alto tegula
enecat, tempestas alium conficit, alium
dehiscens terra devorat, alium serpens,

alium praeceps casus exanimat. Alium ad quotidianum opus laboriosa egestas vocat, alium ambitio nunquam quieta solicitat; alius divitias (fortunae ludibria) quas optaverat, metuit, et voto laborat suo, ut recte scripsit Seneca. Istum solicitudo, illum simultas turbat; alium v
labor in affluentia rerum torquet, alium ad ostium aut in via obsidens turba molestat. Hunc brumalibus diebus frigus, illum aestivalibus calor urget; sitis alium, alium fames premit. Hic timet, ille invidet, illum stultus amor vexat, hunc edax odium emaciat. Hic habere se dolet liberos et uxorem, hic perdidisse. Istum irrita fallacis fortunae spes inquietat, illum cui uberioris rei expectatio nulla erat, onere fortuna gravat. Eadem hunc attollit,

hunc deprimit, et de rebus brevi re-
linquendis, deque lana saepe caprina,
tanquam pro aris atque focis, hic pug-
nat, hic litigat, ut in vita saepius aut
de *βρόχῳ*, aut de *λόγῳ* cogitandum, uti
sapiens Diogenes solebat dicere. Ita-
que ratio nobis in rebus humanis ni
finem miseriarum fecerit, fortuna non
faciet, et vita nobis ante deerit,
quam causa dolendi: tantae hominum
curae, tantum est in rebus inane. Eam
ob rem ita felicissimus quisque ha-
VI betur, ut quam minimis quamque
paucissimis hujus vitae incommodis
urgetur: pulchro sane felicitatis ge-
nere. Ea tamen sors nostra est,
ea infelix conditio, ea iniqua felici-
tas, ut citius de vita decedas, quam
ista declines. Imo cum multum diu-

que hujus vitae procellis susque deque
jactatus fueris, multis periculis defun-
ctus, tum cum suavissime quod vitae
superest agendum speres, subeunt
morbi, tristisque senectus; tandemque
mortem obire, dissoluto naturae vin-
culo, cogeris: egregium scilicet aucto-
ramentum vitae. Certa tamen naturae
ratio haec est, nec fallit unquam.
Etenim ita comparatum est, ut com-
morandi natura diversorium nobis, non
habitandi dederit. Quod enim consti-
tutionis nostrae elementa corrumpi fa-
cile possunt, et eorum nexus levi qua-
vis occasione dissolvi solet, exiguum
nobis vitae curriculum natura circum-
scripsit. Quare superanda omnis for-
tuna ferendo est, et contra brevis vi-
tae mortalitatem nitendùm virtute, li- VII

teris, et recte factis, (nam virtus post funera vivit, et famam extendere factis, hoc virtutis opus) dandaque opera, ut cum corpus mortale et caducum sit, mens immortalis atque stabilis esse possit; utque apud posteros honestae vitae memoriam relinquamus, quae perpetuo vivat. His enim modis inveniuntur rationes, quibus ista vitae impedimenta aut amputemus aut elevemus. Quae res suasit, ut in illis rerum angustiis, quibus premebantur nostri, cum Ephemera seu Sudor Britannicus affligeret, aliquas rationes excogitarem, quibus aeger aut expediretur, aut si expediri malo omnino non posset, solaretur tamen. Eas literis mandavi, atque in publicum communeque commodum sub illustri illo tuae Reve-

rentiae nomine contuli: quem etsi de
facie non novi, de illustri tamen no-
mine, de gravitate et prudentia, de
comitate et literis, functionisque tuae
munere atque dexteritate, ceteraque
virtute vel maxime novi, quae potis- VIII
sima cognoscendi ratio est. Nam cum
homo duabus constet partibus, corpore
et animo, maxime qualis homo sit, et
quod homo sit, ex mente pervidetur.
Nam si ex lineamentis figuraque cor-
poris homo aut censeretur, aut aesti-
maretur, eadem opera et statua homo
esse censeri poterit. Proinde sapien-
ter fecerunt illi Philosophi, qui, ut, an
homo quis esset cognoscerent, loqui
jusserunt, quo mentis, non corporis
indicio hominem intelligerent. Ut au-
tem hoc ad te opusculum darem, et

virtutum tuarum laudes, et ut per te mali sui cum nostro communis (Sudorem dico Britannicum) tui Belgae, caeteraque natio Germanica solamen sentiant, in causa fuere. Tuum erit (amplissime vir) quod virtutes tuas ornandi studio, tuosque cum nostris levandi desiderio datum sit, ea gratia suscipere, quam te virtutes tuae docent, et carus amor erga tuos jubet. Bene vale. Londini, pridie Idus Januarii, anno 1555.

IOHANNIS CAII

BRITANNI

DE

EPHEMERA BRITANNICA

LIBER.

Misertus conditionis Britannicae, atque
amicorum rogatione incitatus, scripsi libel-
lum superioribus diebus de pestilenti Ephe-
mera jam tum populariter grassante, quam
nostri homines Sudorem vocant. In eo
plenius executus sum oratione ad popula- 8
rem sensum accommodata, primo quae ad
mali originem, causas, et symptomata per-
tinent: Cur privatim toties insulam Britan-

niam plus quam caeteras regiones impetat: tum ut secunda adhuc valetudine per gravia haec tempora agendum tuto sit: Postremo, quibus modis avertendum malum, et quibus rationibus, peculiariter Britannis, infestante jam morbo, medendum sit. Idipsum, exacto jam mense uno postquam malum coepit, in omnium gratiam facturo mihi, eundem tractandi ordinem sequendum quidem sed alia via insistendum est, quanto major ratio doctorum quam rudium, omnium quam paucorum, esse jure debeat. Quare dicam primo quae morbi saevitia sit, quis ortus, quod nomen et natura, quae signa atque causae, quae convenientia et cognatio cum nostris: Dein, quemadmodum se quisque a morbi contagione defendat: Ad extremum, ut se quis expediat, si morbus occupat. Principium tractationis ca-
9 piam a populari grassatione, saevitiaque mali.

Ad decimum septimum calendas Maias anni quinquagesimi primi supra millesimum et quingentesimum a Christo nato, cum jam in alta pace omnia et tranquilla essent, nec ullis perturbata molestiis, subita et in-

sueta nostris hominibus aegritudo, Salopiae (clari munitique ad Sabrinam flumen oppidi) irrepsit, cujus et nomen et natura, primo suo ortu multos fefellerunt. Sed hi postea malo docti, et veteris injuriae memores, Sudorem, quem Britannicum dicunt, esse tandem intellexerunt. Is tam inclementer populum habebat, ut prope dicam omnes per ea loca et vicina illis prosterneret. Quosdam enim in via, cum iter facerent, sustulit; quosdam domi ostia et fenestras reserando interemit; quosdam per lusum atque jocos parum localiter jugulavit; per jejunia quosdam, quosdam per saturitatem abripuit; in somno aliquos, nonnullos vigiles interfecit: Usque adeo, ut ex multis ejusdem familiae, pauci a febre incolumes perstiterint: ex paucis, nulli plerunque intacti evaserint. Ex his alios brevi momento, alios unius, duarum aut trium, alios quatuor, aut eo amplius, horarum spatio, postquam sudare coeperant, de vita sustulit. Saepissime qui in prandio hilares erant, sub coenam mortui fuerunt. Sed nemo qui devicto malo superfuerat, ante

horas viginti quatuor quam citissime mali molestia et periculo liberatum se gloriari potuit. Itaque ex talibus initiis indies ingravescentibus, ubi acerbiora incrementa, longius latiusque se fundente malo, subsecuta sunt, vix credas quis pavor, quantus metus omnes Britannos invasit; praesertim cum ejus conditionis miserandae, quae tum urgebat, contemplatio funestaque mortis imago, nulli spem vitae (cujus usura omnibus solet esse carissima) non ademerit. Neque enim morbo ulla clementia fuit, nec ullum miseris mortalibus securum refugium.

11 Etenim nusquam non populabatur, nusquam non saeviebat malum. Alios qui se vivos ab hominibus relegarunt, eosdem mortuos in publicum revocavit. Alios conclusos ac pene abditos, contagione enectos in apertum reduxit. Neque sensere id malum foeminae aut servitia, plebesque humilis aut media solum, sed proceres etiam, cum notum sit aequo pede nobiliumque turres humiliumque casas id pulsasse, iniquis tamen modis, ut dicemus postea. In eo hic conquerebatur se siti premi, ille ardoribus con-

sumi, omnes sudore confici. Hunc rursum
amentia cepit, hunc gravis sopor oppressit,
hunc inquietudo exagitavit. Hic moribun-
dus ingemuit, ille animam expiravit. Et
qui valebat dudum, jam febrescebat, versa-
que vice, qui ante morbo laborabat, nunc
alterius sanitatem procurabat. In summa,
ita nulli fere hominum pepercit, ita in or-
bem crudele malum rediit, ut qui alios
opera officioque juvissent prius, eos vicis-
sim ab illis subsidium officiumque mutuum 12
petere: et contra, qui ab aliis essent ad-
juti, eos sine quiete, magna fatigatione ope-
ram mutuam praebere, inque vices gravi
periculo colla sub jugum mittere cogeret.
Jam vero de fuga (quae alias in pestiferis
morbis solet esse praesidio) cogitare, aut
in alium locum commigrare, inane et su-
pervacuum plane fuit. Nusquam enim tu-
tus portus nostris, nulla ex mutato loco
securitas erat, quod nulla malo oberranti
omnia requies esset. Alii tamen, relicta
urbe, in agros profugerunt: alii contra, ab
agris ad urbes convolarunt; alii rursum re-
cessus atque solitudines salutis causa quae-

rebant: alii domo nunquam prorepebant. Sed cum parum id respondit, quod tanto studio sequebantur; aliis alia diverticula quaerere, et alieno loco atque coelo per interposita maria et longe semota loca se conservare tutissimum visum est. Hinc magna properatione quidam ad Belgas, quidam ad Gallos transfretarunt; ad Hibernos
13 alii, alii ad Scotos se receperunt. At id quoque cum minus ex sententia cecidit, compertumque est laboriosius multo quam ad salutem commodius esse, divinam opem et consilium domi cuique suae expectare, omnibus certum atque constitutum fuit. Itaque malo victi, atque omni spe vitae destituti, decubuere miseri, eodemque saepe lecto vivus alter, alter mortuus, miserabili conditione jacuere. Quod in suis non ferentes mulieres (infirmus sexus sed indulgens) nulla habita aedium cura, neglecto corporis cultu, sine mente discurrebant (ut in tanta animi perturbatione atque metu solet fieri) crebro suspirio, multo ejulatu, et largo lacrymarum fonte omnia complebant; nil nisi mortes loquebantur, quis per-

fugio locus, quid faciundum percontantes.
Supremum diem ratae jam adesse, tende-
bant ad sydera palmas, passisque manibus
divinum numen et auxilium in genua pro-
cumbentes invocabant, et in suos intuentes,
quaeque alterius fidem opemque implora- 14
bat. Solicita his cura, ingens labor, summa
lassitudo; vix tamen omnes sufficiebant ae-
grotantium ministerio. Viri morbo intenti,
nullam rerum suarum rationem habere, vi-
tae immemores, de morte cogitare. Ete-
nim cum magna ex parte omnes, tum acer-
bissime viri malum sensere. Quapropter
operas negligebant omnes, commercia inter-
mittebant, funebria negotia curabant. Quo-
quo te vertisses, cadaver conspexisses. Con-
tinuus undique nolarum aenearum pulsus,
confusus sonus erat. Is omnia loca occu-
pabat, omnem urbem caeterumque vicinum
agrum longe lateque adeo personabat atque
omnia complebat, adeo sensum turbabat, ut
et caput male afficeret, et proxime allo-
quentem auris non sentiret. Sed quis con-
centus funebris, quis ploratus pompae fuit,
quam acerba omnia, vix certe queo dicere:

Nihil enim difficilius, quam magno dolori paria verba reperire. Ubique lugubris erat lamentatio, fletus moerens, acerbus luctus. Erat in luctu senatus, squalebat civitas, dolebat nobilis, moerebat rusticus, tristis aspectus funerum dolentium moerorem exagitabat. Deflebat natum parens, parentem filius, uxor maritum, maritus conjugem, affinis affinem, amicus amicum, miserandis plane modis. Nec ulla mali mortisve grassantis (impari tamen saevitia) finis erat, ante expletos menses quinque et eo amplius. Coepit enim morbus ille Salopiae (ut dixi) Aprili mense medio, nec in extremis Angliae partibus, quae ad septentrionem spectant, nisi Septembri ultimo, postquam omnem regionem percensuisset, finitus est. Quo temporis spatio quot in Anglia periere, vix, credo, dici potest. Hoc constat, quod dolens refero, una civitate pauculis diebus plus minus sexaginta supra nongentos crudeli morbo intercidisse. His modis atque rationibus (ne longum faciam, neve retractando nostrum dolorem refricem, quis enim tantis miseriis non poterit com-

moveri?) admirabilis illa, et multis plane 16
nova rerum ſacies, at omnibus ſormidabilis, omnium animos dejecit, spem prostravit, omnibus praesentis metum mortis constanter incussit, non aliter ac si de coelo terribilis tactu ſulminis, inevitabilis jactu teli trisulci metuendi Jovis jam jam ad unum omnes essent intermorituri: tanta morbi inclementia erat.

Ipse, dum haec tragoedia agebatur, praesens spectator interſui, non sine meo gravi sane dolore. Quippe humanum est humanis casibus ingemiscere, multoque magis misericordiam provocant, quae oculis usurpamus. Quocirea omnia diligenter observare, singula expendere curiosius constitutum mihi fuit, ut ita demum majorum nostrorum more ad novos casus temporum, novorum consiliorum rationes accommodare, praesidiis salutaribus afflictis rebus succurrere foelicius commodiusque liceret. Ita enim me posse aliquid praestare non dubitabam, cum non leve studiorum momentum 17
deprehenderim observationem, cum ratione indagationem, tempus et periclitationem. Id

quod indicant inter caetera quarundam herbarum reconditae utilitates, quae ratione, longinqui temporis usu, ac periclitatione percipiuntur. Neque certe hac de re communis vita dubitat, quandoquidem omnia curae diligentiaeque mortalium respondent. At id dum facerem, primum fuit ex causis atque signis non oscitanter aestimatis, novisse morbum. Dein rationem inire quamobrem ista evenirent, et ea nostris potissimum: atque an alios vis morbi consumpsit, alios negligentia, casus, intemperantia aut imperitia sustulit. Ad id, cum praeceps populareque malum esset, an non nisi ex contagione oriri potuisset investigare. Ex quibus non magno negotio innotesceret, quemadmodum istis omnibus occurrere medicamento conveniret. Cum praeceps igitur fervor circa cor, sudorque insequens, sed non excedens horas viginti quatuor, caete-
18 raeque notae, quas mox aperiam cum de signis egero, mali indicium fecerant, non erat difficile comprehendere febrem id esse, ex contagione pestilentem, unius diei naturalis. Neque enim morbus iste sudor tan-

tum est, ut vulgus putat, sed febris, sed affectus spirituum, qui ratione aëris venenato quodam vapore infecti, dissoluta mistione corrumpuntur, atque in nobis calorem praeter naturam accendunt, dimicantibus una et acriter de victoria concertantibus veneno et natura, uti paulo post non dubiis rationibus declarabo. Hanc, non aliter atque alias febres, propter graves labores et vehementes calores sudor largus, uti symptoma, sequitur. Quemadmodum enim qui opus externum obnixe faciunt, toto corpore sudant, ita qui internis morbis graviter laborant, copiosos sudores sentiunt: iis natura, tanquam apto educendi virus instrumento, utitur. Quod valens robustaque ubi consecuta fuerit, vicit, salvaque res est. Sin prae impotentia id minus poterit, langue- 19
scunt spiritus, succumbit aeger, deficit anima. Nam sudor hic sponte profluens, atque ad plenum summumque perductus, salutaris est. Idem cohibitus, aut infra quam par est diminutus, vel letalis est, vel certe cum periculo junctus. Id nostris Britannis non semel re compertum est. His enim mor-

bus hic ut adventitius non est, ita novus non est. Siquidem ex historiis Britannicis intelligo, malum hoc ex Britannia ortum esse, (quantum scire licet) in exercitu Henrici Regis Angliae ejus nominis septimi, quem partim ex Gallia tum nuper secum adduxerat, partim in Wallia propter Milfordiam, quo classe appulit, conscripserat: exercuisseque nostros per anteacta tempora, afflixisseque eo quo dixi modo per intervalla quinquies: anno scilicet 1485 primo ab Augusto mense inito, ad Octobrem ultimum. Iterum 1506 aestivo tempore. Tertio, 1517 a Julio mense, ad Decembrem medium. Quarto, 1528 per omnem aestatem. Quinto denique, anno hoc quinquagesimo et altero supra sesquimillesimum, ad menses quinque et eo amplius, uti paulo ante diximus, regnantibus per ea tempora Henrico septimo, Henrico octavo, et Edvardo ejus nominis sexto, Anglorum Regibus. Ex quibus intervallis id obiter scire licet, hunc morbum non ejus esse generis quod nobilis auctor Hippocrates ἐπιχώριον seu ἔνδημον nominat, sed ἐπίδημον

potius, etsi certis locis atque nationibus,
ex ipso loci situ gravis et pestiferi, moles-
tior et frequentior esse consuevit. Nam
ἐπίδημον ad certum tempus pervadit regio-
nem aliquam: ἐπιχώριον, contra, nullo non
tempore suos comitatur incolas. Exempla
subjiciam, Scytharum κέδματα seu puden-
dorum dolores, insulaeque Hispaniae (unde
lignum Guaiacum apportatur) Syphilis, Ju-
daeorum et Aegyptiorum Elephantiasis, et
in Attide tentati gressus, oculique in Achaeis
finibus, ut cum Lucretio loquar, epichorii
morbi sunt. Aeque et Stiriorum, Italorum- 21
que ejus Italiae tractus, quo Brixia, Crema,
Bergamum et Ollium flumen sunt (Orobii
olim et Coenomani dicebantur) turgentia
guttura: quos patria lingua Gossos vocant.
Haec ut hominibus tantum ac suibus acci-
dunt, aquarum quae potantur plerunque vi-
tio, ita spongiarum recentium, ubi furno
siccatae sunt, pulvere ex aceto medetur vul-
gus Italorum, decrescente jam luna et se-
nescente, ore prius aliquantulum retento,
postea poto. Sed de morbi genere utcun-
que sentias, illud optarem, hujus Epheme-

rae non solum ortum (quod quidam conji-
ciunt, cujus rei tamen fidem ad auctores
relego, potius quam meam astringo) sed
moram atque interitum etiam apud Graecos
Trojano, aut Cantabros Cantabrico, aut
Turcas Rhodiensi bello extitisse potius,
quam ut tantis damnis atque incommodis,
quibus solet molestus esse, nostros idem
afficeret, atque originis suae gloriam (quae
22 video quam sit exigua) ad Anglos referret.
Ita siquidem nec nostros, nec propinquos
nobis Belgas (maxime Ambuaritos sive Bra-
bantinos) nec remotos Germanos fatigasset.
Sed in hos aequior fuit, ut quos semel tan-
tum, etsi ex reliquis gentibus atque nationi-
bus solos, male affecit idque anno 1529
Septembri mense, ut ex illorum Historicis
comprehendo. Ad hunc modum, quod ad
naturam, ortum, atque moram mali spectat
cognito atque explicato, alienum non fue-
rit si, ut ante instituimus, a natura rei fe-
brem nomines, ex insula atque natione Bri-
tannicam, ex contagione pestilentem, ex spa-
tio diariam. Haec, aliaque, quae mox com-
memorabo, ni obstarent, τυφῶδες, illud aut

ἑλῶδες febris genus hanc esse putares non
inepte, ex fumoso sudantium vapore, ut ex
palude solet, et repentina effluentis humo-
ris copia. Sed cum haec nostra unius diei,
illa plurium sit, (ut est etiam ἱδρώδης Hip-
pocratis πυρετὸς) haec sudoribus tollitur,
illa leniter aut nulla ex parte sudore mi-
nuitur, haec contagione, illa non concipitur, 23
crederes etiam sine offensa, nec τυφώδην
esse febrem hanc, nec ἑλώδην. Ad haec
quos ista invasit, istis modis torsit. Primo
insultu aliis cervices aut scapulas, aliis crus
aut brachium occupavit. Aliis sensus erat
veluti spiritus aut flatus calidi per membra
ea discurrentis. Una cum his subitus, et
sine manifesta causa huic morbo insuetis,
largus sudor manavit. Interiora calebant
primo, postea ardebant, calore jam inde ad
extimas corporis partes diffuso. Sitis in-
gens, jactatio inquieta. Cor, jecur, atque
stomachum male morbus habuit. Haec om-
nia subsecutus est gravis dolor capitis, va-
num loquaxque delirium, post marcor et
inexpugnabilis pene dormiendi necessitas.
Habet enim morbus quoddam acrius ex aëre

noxio virus, quod mentem et furore movet, et sopore opprimit; ea vis malo est.

Rursum, aliis principio cohibitus sudor est, frigebant membra leviter: at postea
24 erupit idem promotus, sed odore gravis, colore in alio alius pro humoris ratione, quantitate subinde diminutus, subinde copiosus, substantia crassus. Aliis nausea, aliis vomitus erat, sed perpaucis, et pene solis ex cibo saturis. Omnes spiritum gravem ac frequentem, vocem gemibundam expedivere. Urina colore tincta leviter, consistentia crassior, levamento ambigua, (nulla enim erat naturae regula propter veneni impetum) caetera pro naturali. Pulsus, si quis praetentet, concitatior, frequentior. Haec certa morbi indicia erant. Quamobrem quibus sive his notis sive mitioribus, sive asperioribus profluxit sudor (profluxit autem plurimis) id evenisse censeo non ratione morbi, sed aetatis, vestium, metus, vini, cibi, affectus animi, exercitii, temporis, (etenim vigebat maxime sub ardente sirio, ardoribus jam omnia obsidentibus) aut certe ratione differentis vel levis causae. Nam

quibus remissior fuerat aëris pestis, et ex corpore minor occasio, ipsa quoque temperatior noxa erat, et nihil amplius quam corpus levi calore sudoreque blando tentabat.

Postquam ita explicaverim insatiabilem morbi crudelitatem, contagionem, originem, nomen, naturam, et affectionem, sequitur investigem, principio cur diarius hic morbus sit: Dein ex quibus causis sit prognatus: Tertio, cur Britannis pene solis tantopere sit infestus. Primi rationem monstrat veneni natura et analogia. Secundi, loci situs et coeli ratio. Tertii, ingenium incolarum et convenientia virus. Etenim vis illius venenatae, quae ex putredine inficit, et contagiosa dicitur, duo sunt genera: alterum subtilius atque acrius, alterum crassius atque lenius, pro natura rei putrescentis. Quum enim ab externo calore humidum rei putrescentis, dissoluta jam mistione, attenuatur atque in spiritum vertitur, ut plus minusve calida res ea est, tenuis aut crassa, ita vis contagiosa spiritu propagata et vapore, qualitate respondet.

26 Ad excipienda haec, duae etiam tanquam certae sedes sunt, humores et spiritus. Spiritus voco, vapores quosdam sanguinis puros, lucidos, subtiles, aëreos, calidos, et humidos. Primum genus ratione suae analogiae vitiosos spiritus magis respicit: alterum cum impuris humoribus potius convenit. Quamobrem hoc pestem creat, illud Ephemeram hanc, cum caetera secunda respondeant, facit. Porro humores lignis humidis similes, diu ignem in peste ad dies quatuor, septem, novem, undecim, et quatuordecim subinde retinent. Spiritus stuppae et stramento similes, flammam acceptam prae alimenti inopia, in hac Ephemera eodem die deponunt. Exemplo est Galeni Ephemera ad Glauconem philosophum, quae quod ex spiritibus nata est, eodem die coepta finitaque est. Ad rei etiam fidem accedunt, quod subito concipiebatur contagio, quod anhelitu (emissi enim anhelitus et reducti, modo afflant impurum aëra modo revocant) quod multos una corripuit, quod cito penetravit, quod
27 penitus descendit atque ad intima perva-

sit, quod abscessum non fecit, quod paucis horis interemit. Haec omnia et aërem et subtilem fuisse contagionem, atque ad spiritus analogiam habuisse indicant, ut non addam morbi affectiones, quae ea potissimum loca infestabant, quae spiritibus creandis sedes deputatae sunt: ut cor, jecur, atque cerebrum, quod his tanquam jugibus fontibus, quam aliis partibus uberior erat ad contagionem excipiendam materia. Quibus stomachus accessit et ob hanc causam et ob consensum male affectus.

Ita dixi cur diarius hic morbus sit. Jam ex quibus causis agentibus pronascatur, consequenter sum dicturus. Sed cum causas contagionum προκαταρκτικὰς, naturae rerum distinguunt, non erit alienum, eas primum in genera dividere, tum universitate sua ita explicare atque exemplis commonstrare, ut operosum non fuerit ad privatas causas sine offensa, cum opus sit, descendere.
Dividuntur autem in tria genera: Omnis 28
enim incidens contagio aut est ratione temporis praeter naturam constituti, aut natura loci male affecti, aut iis quae loco accidunt.

Ratione temporis praeter naturam consti-
tuti, ut si ver frigidum et siccum, aestas
calida et humida (aptissimum tempus sudo-
ribus ex febre, uti censuit ille medicinae pa-
ter Hippocrates) autumnus calidus et humi-
dus, hiems calida et sicca sit. His acce-
dunt commercia spiritalia, inclinatioque ex
astris, quae in rebus humanis multum pos-
sunt, ut et hi qui syderum sequuntur dis-
ciplinam contendunt, et Galenus illo suo
libro quem *περὶ τοῦ Ἱπποκράτους διαίτης
ἐπὶ τῶν ὀξέων νοσημάτων* inscripsit, inter
caetera luculentissime docet. Natura loci
mali affecti, vel quod frequentes et graves
expirat nebulas, impurosque reddit vapores,
vel quod corruptos exhalat spiritus. A spi-
ritibus enim corruptis e terra eductis halitu,
aërem aliquando infici, vel ex ea peste exi-
tiosa scire licet, quae, cum Troja obside-
29 retur, primum canes, dein mulos, ultimo
Graecos ipsos male affecit. Sed hi soli
sublati sunt. Vi erumpunt spiritus terrae
motibus violenter impulsi, solo inclusi, et
mora corrupti, quamobrem etiam hos aërem
inficere est necessum. Quod ex Venetis

discere est, quos nefaria pestis ex terrae motu afflixit anno primo Andreae Danduli Ducis Veneti. Erat ille motus ad octavum Calendas Februarii, anno salutis nostrae 1343 hora diei 20. Continuant enim Itali, maxime Veneti atque Patavini, horarum suarum supputationem ad numerum quartum et vicesimum. Nec diversa ratione inficit aër ille inclusus et corruptus, qui e subterraneis frumenti repositoriis, ex longo temporis intervallo reseratis emigrat, non sine peste et calamitate reserantium, nisi id caute agant, uti et ii qui ea loca habitant testantur, et re ipsa jam saepius comprobatum est Hoc genus alia, Italiam peragranti mihi ostenderunt Pisauri, carissimi amici Eusebius et Antonius Gradarius, 30
fratres, Pisaurenses: alter medicinae, alter juris doctissimus: alia in veteri Roma Gasparus Hoierus Germanus juris consultus Romae non vulgaris. Huc referri potest causa pestilentiae ortae primum in Seleucia Babyloniae, deinde in Graeciam, tandem Romam usque ventis promotae. Nam ad aërem arca Avidii Cassii aurea inclusum, opera-

que militum M. Antonii, qui cupiditate lucelli arcam prius ab Aegyptiis conclusam recluserunt, erumpentem, Ammianus Marcellinus causam refert. Atque haec quidem ex spiritibus vi solis exhalantibus libertate donatis, et vi erumpentibus, contagio est. Jam venio ad contagionem ex vaporibus: Hi duplices sunt, tenues et crassi. Tenues voco, qui e profundis locis et penitioribus terrae sinubus ducente quodam spiritu promanant, ut sunt qui ex Averno Campaniae, et Soracte aves transvolantes enecant; aut Barathris Charoneis, Arcadicis aliisque pro-
31 fundis specubus qui circa Sardeis sunt et Hierapolin. Ut sunt praeterea Puteolani specus halitus, qui et canes objectos interficiunt, et hominibus mortiferi sunt, non aliter atque ex Sinuessano agro letalia spiracula. Aeque et in multis aliis orbis locis atque regionibus, e depressis puteis sulphurantia, aut aluminosa occurrentia, putearios necant. Idem fit ex antiquis metallis olim destitutis si altius descenderint, et solum vel natura vitiosum fuerit, vel corruptum per injuriam. In quosdam specus,

qui despexere, moriuntur. Sunt apud nos in partibus Britanniae septentrionalibus fodinae quaedam carbonariae, quarum insalubris spiritus atque vapor conductis operis tam gravis est, ut eas nulla mora interficeret, nisi ex indicio ardentis lucernae (cujus flamma tum ante paulo et livescit et consumitur, quam is adventat) se statim subducerent. Sunt autem fodinae illae bituminosae. Indicio est lapis quidam niger, durus, squamosus, et bituminosus, quem ad ignis usum et materiem inde accipimus. 32
Eum Plinius obsidianum, nostri carbonem ex mari, ex Novocastro, et fabrarium vocant, ab usu, loco, et vectura, quod ad caeteras Angliae partes in navi vehitur, et fabris ferrariis ad ferrum molliendum, fingendaque ferramenta accommodatior sit, et locis Novocastro (celebri Angliae urbi) vicinis effoditur.

Crassi vapores sunt, quos nebulas et caligines vocare solemus, foetore graves. Eae, ut apud nos frequentes sunt, ita hujus febris diariae et pestiferae habitae causa fuere, uti paulo post dicemus. Neque mi-

rum est has e solo eductas, soli referre
vitia, cum nulla res sit, quae non ejus a
quo nascitur notas reddit. Pabuli sapor
apparet in lacte, et vini vis existit in aceto,
in melle quoque sensus herbae est. Post
naturam loci, ultimo in loco sequuntur ea
quae loco accidunt. Ea sunt, quae aut su-
blime aut humi, in summa terra aut non
33 ita alte recondita putrescunt. Inde enim
virosus foedusque odor oritur, aërque in-
ficitur. Exemplo sunt Aethiopes qui Athe-
niensi bello fusi projectique sunt: et locu-
stae, primo quae oris maritimis Africae
mortuae sunt, ex quarum gravi contagione
interfecti sunt non homines solum, sed pe-
cudes atque aves etiam, anno ante Christi
adventum 123 anno 4. Olymp. 163 M.
Plancio Isaeo, et M. Fulvo Flacco Coss.
Tum, quae ventis ex Gallia (quam ante per
aestatem vastaverant) delatae, et in itinere
maris undis summersae, crebro fluctu aestu-
que in littora Britannica jactae sunt, non
sine dira fame et gravi peste Britannorum,
quo tempore regebat Anglos Ethelredus
Rex, et Romae praesidebat Nicolaus pri-
mus,

mus, juxta Sabellicum: Sed ex supputa-
tione Christiani Massei anno a Christo nato
374, et anno primo Joannis octavi, Rom.
Episcopi, regnante per id tempus in An-
glia Alvredo Rege. Est autem locusta ex
insectorum genere, pollicari magnitudine,
colore fusco, senis alis membranosis (utrin- 34
que ternis hoc est;) senis item cruribus,
sed posterioribus mediis longioribus, ad gu-
bernaculorum effigiem conditis, quibus re-
flexis saliunt pulicum more, dentibus duo-
bus exertis, caetero magnae cicadae simi-
lis, nisi quod caput ejus equinum (ni me-
moria fallor) imitatur. Unde Italis non te-
mere dicuntur patria lingua ex argumento,
cavalleti: apud quos anno 1542 (si bene
memini) infinitum vastumque agmen vidi
transvolare civitatem Patavinam. Saltat humi
crurum posteriorum reflexa (ut dixi) lon-
gitudine, volat sublime alarum confidentia.
Aeque et post diluvia in summa terra pu-
trefactio est. Id monstrat gravissima pestis
illa maritimis Achaiae, Libyae, et Romae
locis, ex subitis maris inundationibus, Im-
peratore Gallieno: Id funesta etiam illa quae

Pelagium de vita sustulit, anno Pontificatus sui undecimo. Etenim subsidentibus jam undis quas convenae prius aquae fece-
35 rant, atque in sinus suos se undique receptantibus, quae prius expatiatae sunt latius per universam Italiam ex caeteris ejus loci fluminibus, sed praecipue Tiberino amne, qui eo altitudinis ascendit, ut multis in locis muris urbis Romae par esset: omnia lutulenta, omnia corrupta conspiciebantur. pisces, quadrupedes, herbae, frutices, et quidquid per terram humile et sparsum fuit. Ita contagio fit ex iis quae in summa terra putrescunt. Succedit quae ex iis oritur, quae non ita alte recondita putrescunt. Quorum exempla esse possunt humana corpora bello caesa, cum non nisi paulo infra supremam terrae faciem sepulta sunt. Ea et notius est contagionem aëri inferre, quam ut opus sit exemplo, et vulgatum magis quam ut ambitu longiore verborum circumduci oporteat; et iis qui Bononiae, Galliae, Belgicae, anno 1545 habitabant, post annum hoc est quam ea expugnata est a Rege Britanniae Henrico ejus nominis

octavo. magno suo malo re ipsa compertum. Haec omnia contagionem afferre posse, 36
usu atque ratione (ut antea comprehensum est) cognitum et compertum est, varioque modo pro natura et analogia virus laedere et inficere. Itaque ab universis ad privatas hujus mali causas jam deveniam, et ex illis istas eruam, de quibus ita censeo: esse apud nos multas soli caecas cavernas et occultos terrae sinus; esse quoque multa loca uliginosa, quae in humili soli regione vel accola rivus, vel circumfluum mare irrumpens, vel per cuniculos subiens fecit. Ex cavernis et sinubus nonnunquam, aqua nec opinantibus fossoribus subito erumpit, adeo nigra et foedo odore, ut eos in fugam compellat; nonnunquam, spiritus, ut ante exemplo fodinarum carbonariarum indicavimus, ex uliginosis et resolutis locis, caligines exhalant. Nonnunquam etiam ex alto solo, si id vitiosum est, aut si aqua, quae in eo est corrupta, in spiritus et vapores vertatur; aut si vitium, quod id concepit corruptum per injuriam, respiret. Haec 37
certis annorum (quos ante dixi) siderum-

que constitutionibus (permagni enim est momenti ratio atque inclinatio temporum) certis stellarum accessionibus et propinquitatibus, magis trahuntur et commoventur. Quod dum fit, si acrius sit quod redditur, sudor hic pestifer nascitur. Quod si quando eveniat, ut pro coeli solique varietate causae variaverint, per tria haec causarum genera jam ante explicata animum ducito, et quaenam ex his sit auctor mali contemplator; qua cognita et inventa, quod morbi natura unius modi semper suis, suique similis est, similis erit et veneni ratio, et medendi via: observato quod res, quae in nobis virus excipit, et persona, aliquid sibi vendicant, ut dicemus in sequentibus. Sed dixi densas quasdam nebulas, putidas et graveolentes caligines ex agro Salopiensi, coeli solique ratione ortas, et ventis delatas spatio per omnem Angliam in causa
38 fuisse hujus Ephemerae. Id (si certior esse velis) ex ipsa re visu atque odoratu facile erat discere, et ex eventu non dubie comprehendere, si quis omnia seorsum velit ad calculos revocare. Nam a primo suo

ortu et foetor gravis malum prodebat, et visus est veluti nimbus de loco in locum gubernantibus ventis se promovere, et nimbi vestigia pestem hanc secutam esse observatum est, donec spatio rarefacto nimbo, atque in circumfuso aëre posita contagione, per continuas aëris partes contagionem accipientes et reddentes, nobis imprudentibus clam irrepsit morbus. His accessit, quod virus id vires acquisivit eundo pro cujusque loci natura et accidentibus. Etenim multis in locis causae particulares, quas *υναίτια* Graeci, causas contingentes incidentesque Latini Medici vocant, propter aedificia habitata accidentes, aërem inquinando malum auxerunt. Ut sunt aquae pigrae et non fluentes, teter virosusque odor buxi, foetentia sterquilinia, immundi canales, foedae cloacae, impurae et male olen- 39
tes latrinae purgamentis alvi deputatae, putida animalium corpora projecta, putridaque legumina aut olera, culinae excrementa, aedium sordes, scirporum putor atque canum, conclusus aër, flatus austrinus, et id genus alia infinita.

Posse autem haec aërem vitiare et usus docet, et ex hoc scire licet, quod Acrothon oppidum (quia remotum est ab infestis hisce flatibus, imbribus, terrenis sordibus atque inquinamentis, ut in summo Atho positum) incolentium aetas dimidio longior propagatur quam in caeteris terris.

Atque haec de causis contagionis. Venio ad tertium illud quod ante proposueram, nempe quamobrem Britannos nostros pene solos, supra quam alias gentes atque nationes, malum hoc tantopere fatigat. Nam morbus hic ut neque omnium temporum est, neque aetatum, ita nec locorum. Etenim animadverto nec alienam regionem nos tutos facere (ne si ad Locros credo, atque Crotonem, loca saluberrima et nunquam peste tentata concederemus) nec nostram advenas omnino laedere. Siquidem et apud vicinos Caletes, Morinos, caeterosque his junctos Belgas, nostros solos morbus insularis corrupit, et apud nos per ea tempora in legatione Gallos omnino non affecit. Ut hic non addam Scotos, communis insulae ratione nobis junctos, a contactu mali im-

munes plane exstitisse. Hujus rei causam quidam ad vinum nostrum hordeaceum, potum nobis naturalem, quod Galli cervisiam, nostri Alam et Beram vocant, referunt. Sed id ut facerent, non materia suggessit, sed error. Nam et Scoti et vicini Belgae id genus vini bibunt, non tamen in illos contagio valebat. Imo novi quendam Italum, sed vivendi ratione et consuetudine factum Britannum, hoc morbo laborasse, qui praeter puram aquam nihil per omnem vitam bibit; et quosdam etiam qui solo vino usi sunt: ut omittam *οἰνοπότας* Germanos hoc morbo semel populatim afflictos. Quod si nostris vinum hordeaceum in causa esset, 41
expendamus quid hordeum, quid aqua in Ala, quid cum his lupus salictarius in Bera praestare possunt. Certe gravis auctor Galenus, rei medicae scientia atque usu longe clarissimus, in libris de attenuante victus ratione, de ptisana, quarto in librum Hippocratis de ratione victus in morbis acutis commentario, ubi de zytho mentio est, et primo de facultatibus alimentorum, censet hordeum frigidum et siccum esse, et quo-

cunque modo praeparetur, frigiditatem aegre,
siccitatem nunquam deponere: alere medio-
criter, refrigerare, tenuem et abstergentem
succum in nobis gignere, coque attenuare,
detergere, urinam ciere, flatum (unicum
ejus vitium) coctione amittere. Has facul-
tates et virtutes cum habeat hordeum, va-
riis gentibus atque nationibus sapienter ex-
cogitatum est, ut addita aqua, qua hordeum
madescat donec resolveretur in liquorem
vino similem, ad potionum usus accom-
42 modaretur, quod sitis frigidi appetitus sit.
Hunc liquorem alii *οἶνον κρίθινον* sive *ἐκ
κριθέων* nominant, ut Athenaeus libro primo,
et Herodotus secundo: alii *ποιὸν κρίθινον*,
ut Hippocrates: alii zythum, ut Aegyptii:
alii *φουκάδα*, ut Sethi: alii *φοκάλιον*, ut
vulgares Graeci: alii *πινὸν*, ut Aristoteles:
alii *βρυτὸν*, ut Theophrastus, Aeschylus, So-
phocles: alii cervisiam, ut Galli: alii ce-
riam, ut Hispani. Nobis alia *οἴνου κριθίνου*
genera sunt, quae quod nulla nomina apud
Graecos aut Latinos his respondeant, Alam
et Beram vocitabimus, patriis quidem no-
minibus scio, sed an ex alica (cum sit ex

hordeo) et ceria deductis, ut nonnulli scri-
bunt, nescio. Id mihi licere bona venia
doctorum omnium spero, qua ratione suae
cuique nationi, ut Aegypto, Galliae, et His-
paniae, permissa sunt sua potionum nomina
et patria vocabula, ut zythi, cervisiae, atque
ceriae, cum tamen ex Graecis aut Latinis
non sunt haec desnmpta nomina, sed his
accepta aliunde ex suis, quos ante dixi, lo- 43
cis. Nec quisquam mihi vitio vertat, quod
mallem propria et cognata, quam usurpata
et aliena: maxime cum nec sapore, nec ef-
ficientia, imo neque compositione consen-
tiant. Nam zythum acre est, quod dum
fit rancescit putrescitque, eoque paulum a
sapore vini differt, ut Diodorus Siculus
auctor est: Ala et Bera suaves sunt, quod ad
hordeum attinet. Id addo, quod Bera ex
lupulo amarorem contrahit. Zythum renes
et nervos tentat, cerebri membranas afficit,
inflationem parit, vitiosum succum creat,
et elephantiasin (ἐπιχώριον Aegyptiorum
malum) gignit: ut et curmi capitis dolo-
rem movet, malum succum gignit, et ner-
vis nocet: Ala et Bera non item, nisi si

dixeris quod caput tentat. At id non Ala et Bera faciunt, sed immoderatio et intemperantia, citius tamen et potentius propter lupulum, et in tanto usu Alae et Berae. id licet verissime dicere, elephantiasin rarissimum esse apud nos morbum. Jam vero
44 quemadmodum conficiatur zythum atque curmi, jam ante paucis delibavimus; quemadmodum autem Ala atque Bera, nunc dicemus, ut vel hinc constet, quemadmodum haec inter se distent. Hordeum aqua perfunditur, atque ad aliquot dies maceratur, donec intumescat, et altero suo fine fatiscat germinetque. Tum emissa omni aqua per cisternae fundum, ut inutili, eximitur hordeum. Id per solum tenuiter spargitur, et bis die vertitur, ita et omnis humor elabitur, nec acervo putredo concipitur, nec mucorem hordeum contrahit; posito jam omni humore (quod paucis fit diebus) paratur concameratus fornax (bunarium dici potest, qua ratione et analogia dicimus calcarium et sulphurarium, pro locis ubi calx et sulphur coquuntur) qui ignem admittit, sed non reddit nisi qua recipit. Spira-

menta tamen quaedam undique per sua latera ita habet certis intervallis disposita, ut ad superiora calor facile possit commeare. Fornax ille ut est rotundus, ita pariete in quadratum extructo undique, et duos pedes 45
altiori quam est fornax, cingitur. Per ejus ambitum tenduntur crates ligneae et super eas cilicium. Id hordeum tenuiter sparsum, quo calor per spiramenta erumpens ad singula graua pertingat, accipit. Istis rite peractis, in fornace focus lentus et aequalis incenditur, et donec ad plenum siccatum fuerit hordeum, perennis alitur. Interea hordeum saepius die vertitur, quo aequabiliter siccetur. Cum siccatum probe fuerit, durum est et gustui dulce. Tum seponitur in tabulatis ad usus necessarios, et Aëtio *βουνὴ*, nostris patria lingua Maltum dicitur. Cum usus vocat, mola teritur, et in tinam grandem mittitur, illi aqua ferventissima, quae aliquot ante horas in cortina seorsum ebullierit, affunditur. Modus utrisque est pro potestate futuri vini. Nam si potentius placet, plus de buna; sin tenuius, plus de aqua quam pro justo alioqui utrius-

que modo admiscendum est. In ea aqua
ferventissima madescit horas tres aut qua-
46 tuor: ubi omnis ejus vis in aquam trans-
fusa est, aperitur foramen quoddam in ti-
nae fundo, circumvallatum clathro colato-
rio, seu secerniculo vimineo, ne buna fresa,
inanesque scapi quibus ea vestiebatur (in-
utiles nisi jumentis alendis) una cum li-
quore elabantur, aut foramen repleant, et
liquori exitum praepediant. Ita qua viam
repperit, humor dulcis fluit, colore rutilo.
Exceptus ille liquor in aliam tinam inanem
funditur, atque ad dimidias coquitur. In-
terim omnis spuma tollitur et abjicitur.
Dein in vasa quaedam lignea, quae minus
fundi sed plus lati habeant, ex cortina re-
funditur, refrigerii causa. Ante tamen quam
omnem posuit calorem superestque modi-
cus, ex iis vasis latis in aliam tinam et
eam inanem delabitur, confunditur grota,
adjicitur alterius compositionis recens alae
flos, perturbantur, et magna agitatione con-
quassantur omnia et commiscentur. Quo
fit, ut vinum id aërea levitate floris in du-
47 plum rarescat et virtute grotae se excellen-

ter purget. Est autem grota apozema ex
bunae fresae crassamento (unde nomen ha-
bet) et liquore jam ante e buna, aqua fer-
vente perfusa, defluente, ad spissitudinem
excoctis. Dulcedinem id habet defruti et
animam praebet Alae. Ita ad horas 24,
cum in motu naturali Ala fuerit, agitante
calore, potentia bunae, et vi floris atque
grotae, in cupas, seu cados ligneos circu-
lis cinctos, antequam faex residat, refun-
ditur, et in cellis vinariis subterraneis (quod
frigore melius conservatur) reconditur; sed
sapore jam suavi, non ut ante, dulci: ita
libet cum Macrobio inter haec distinguere.
In iis cupis apertis ubi aliquandiu quieve-
rit, secretio partium fit, ut in vino ampe-
lite, et faexima, flos summa petit, innatat-
que ut spuma, et superfluit, Ala in medio
pura consistit. Quod superfluit, vase ex-
cipitur, et ad compositiones alae similes,
atque ad conciliandam panibus levitatem, ci-
borumque apparatum accommodatur. Quod 48
spumae a motu superest, incumbitque Alae
jam quietae, id eam conservando est, dum
ab externis injuriis defendit, et innatam

vim atque animam continet. Indicio est,
quod cui detractus flos ille est, statim emo-
ritur et vapescit: contra, illo superstite, ni
aestas oberit, ad extremum senium (quod
tempus est alii menstruum, alii bimestre,
alii trimestre, alii annuum, prout plus mi-
nusve excoquatur) perdurat sapida. Rur-
sum si florem addas cui prius demptus
fuit, videtur ea reviviscere, et novas vires
acquirere. Cupae statim ut infunditur Ala,
ideo non obturantur, quod nondum seda-
tus motus est, quodque alioquin iniquo loco
rarescente Ala, cupae rumperentur. Ita
Ala fit. Bera eisdem fere modis compo-
nitur, nisi quod lupus salictarius cum primo
bunae liquore sine grota decoquitur. Quod
si quis paulum tritici et ejus crudi, poten-
tiae colorisque gratia (quod fere fit) ad-
miscet, id praeter legitimum necessarium-
49 que conficiendi modum est nostrae Alae
atque Berae, et commendandi causa adhi-
bitum; etsi non sum nescius et olim apud
Iberos qui Occidentem spectant et Britan-
nos priscae aetatis, referente Dioscoride,
ex tritico fuisse potum Zytho et curmiti si-

milem, et nunc quoque aqud Germanos
esse, sed ab hoc longe diversum; ut et
apud Pictos (qui inter Anglos et Scotos
medium locum tenebant) ex ador seu ado-
reo. Id frumenti genus patria sua lingua
hadder nominabant. Quamquam Scotorum
historiae ad ericae (quam etiam hadder
iidem vocant) florem atque comam (lae-
tum pecoribus atque apibus per vasta et
inculta loca pabulum) id genus potus refe-
runt. Sed utraque illa potionum genera
(Britannorum dico et Pictonum) absoleta
jam sunt, ita ut quemadmodum confician-
tur, nulla memoria supersit. Haec eo per-
tinent, ut si nec gustu, nec efficientia, nec
compositione concordant, Ala, Bera, Zy-
thum et Curmi, cur Zythum Beram, Curmi
Cervisiam seu Alam dicerem? Cur Zythum 50
ex hordeo et lupulo potum (uti quidam)
definirem, cum ex hordeo tantum, et eo
crudo madescente in aqua sine lupulo con-
fectum id sit? Cur cum aliis dicerem,
curmi cervisiam seu Alam esse, aut illi re-
spondere, cum facultates eaedem non sint,
nec vitia respondeant et virtutes nec con-

ficiendi ratio conveniat? Quod si quis novitate vocabulorum Alae et Berae offendatur, putetque quod ex Cerere fit (ut est Ala et Bera) cervisiam posse nominari, sciatis et vetera esse apud nos haec nomina et Zythum, Curmi, Ceriam et quicquid ex fruge fit, eadem opera posse dici Cervisiam generis nomine. Itaque nullum fore vocum et specierum, nullum sensus atque rerum discrimen, nullum significationis indicium, cum tamen vocabula debeant esse sensus interpretes et rerum nuntii ut recte scripsit Cicero Tamen si cui rebus istis propria nomina Latina aut Graeca nota
51 sint, prodat illa, et ego ille de nominibus gratias agam. illi mihi de rebus, quas ita explicaverim, ut privata nomina aptius accommodari possint. Haec non eo dico ut certem cum quoquam, aut cum doctis viris contendam, sed rem ipsam ut est aperirem. Id eo rectius fortasse possum, quod id non ex aliena fide aut sermonibus accepi, sed visu comperi. Istae igitur potiones nostrae cum nec ad eos morbos efficiendos qui ante comprehensi sunt, quid habeant incommodi,

ac praeterea salutares sint, uti obiter ex Galeni verbis et contrariis rationibus (quorum paria sunt momenta) elicuimus, videamus an ad sudorem hunc pestiferum concitandum (cujus causa de his sermonem instituimus) aliquid afferant causae aut momenti. Certe qui vires singulorum quae Ala et Bera accipiunt, ita ut supra propositum est, velit aestimare, et cum morbo hoc componere, is sane bunam refrigerare et siccare, ex Galeni sententia de natura
hordei quocunque modo praeparati, lupum 52
salictarium temperate refrigerare ex Ruellii et Joannis Mesuae testimonio deprehendet. Quorum naturam etiam aqua, quae haec excipit, quaque haec perfusa sunt, sapit. At haec tria quam sint adversa morbo facile is intelliget, qui morbi naturam aestimet, quique morbum hunc calidum et humidum esse jam ante didicit. Verum si bunam nulla ratione frigidam sed contra, calidam ex vi et potentia aestimaveris, quod Ala et Bera corpus calfaciunt, caput tentant, et si potentes hae sint, ignescunt etiam non aliter atque vinum, eumque ca-

lorem ab igne interim dum siccabatur, con-
cepisse credas: Ad haec si lupum salicta-
rium calidum et siccum esse contendas,
quod gustui amarus est, quod odor illi est
vicinus vino allioque mixtis, si manu con-
trectes aut digitis conteras, ut non magno-
pere repugnabo, ita ne sic quidem hujus
morbi causa esse potuerunt. Nam quae ca-
lida sunt et insigniter sicca (ut ad hanc
53 rationem buna) aut calida et sicca in se-
cundo ordine atque gradu (ut ex quorun-
dam sententia lupulus) ea certe putredinem
remorari solent, tantum abest ut accele-
rent. Itaque adversa morbo haec si sint,
morbum generare aut promovere eadem
qui possunt? Alioqui cur tot retroactis sae-
culis quibus Alae atque Berae usus apud
nostros erat, morbus non invasit? Cur
anno a Christo nato 1485, novus et inau-
ditus nostrae nationis hominibus videbatur?
Si dixeris per id intervallum, perque ea
spatia solum aut coelum causam contagio-
nis non suggessisse; respondeo, mirum id
profecto videri, insulam adeo caliginosam
nullas per tot ante annos evomuisse nebu-

las ad eum modum contagiosas, aut ita in-
ter se conspirasse planetas, ut nec coirent,
deficirent, nec se mutuo aspicerent, ita ut
ex his ad morbum faciendum nulla sit in-
terim occasio aut propensio. Sed demus
Trojano, Cantabrico, aut Rhodiensi bello
(uti suspicantur quidam) non Britannico 54
solo morbum hunc natum esse. Ergo
Graeci, Cantabri et Turcae Alam et Beram
bibebant? Id si verum non est, alia quae-
renda causa est. Sed quaenam illa? palu-
stres scirpi per aedes apud nos sparsi, con-
clusa aedificia, aut salsamentorum usus, ut
in epistola quadam scripsit Erasmus? mi-
nime. Nam ut a salsamentis incipiam, eo-
rum mediocrem usum concedit etiam is,
quo loco ea letalis sudoris causam esse
scribit. Quod si immodicum tantum usum
incusat, non magis haec quam caetera ci-
baria, ubi modum excesserint, valetudinem
offendent, atque Ephemeram pestilentem
promovebunt. Certe Cornelius Celsus,
auctor probus vel infirmo stomacho salsa-
mento concedit. Et quidni eadem, aqua
dulci aut marina probe macerata firmo sto-

macho (quo omnes fere sunt qui hoc morbo laborant) permittas, si nocivus et abundans humor, qui in recentibus manet, his sale detractus sit, eoque idoneis calfaciendo, at-
55 tenuando, incidendo, siccando, atque detrahendo iis hominibus, qui humidas frigidasque regiones habitant, quique multa insulsa pituita stomachum atque adeo universum corpus repletum habent, cum tamen caeteris contrarii loci atque habitus, sanguinem inflammare, bilem augere, et stranguriis obesse solent? Nec diversum censuit longe omnibus praestans ingenio Galenus, qui libro de Sanitate tuenda V scribit *τὰ ταριχευθέντα τῶν προσφάτων ἀμείνω*, hoc est, salita praestare recentibus. Jam vero de scirpis palustribus in conclusis aedibus et parum vento perviis, id censeo; vaporem insalubrem mutato coelo ex his natum, non aliter hanc Ephemeram exuscitare atque febrem illam, qua hujus causae auctor, homo senex, voletudinarius et peregrinus, scribit se laborasse, quoties in eas domus venerat, ubi nemo per aliquot ante menses versatus esset. Exuscitabat

autem non ut *αἴτιον*, sed ut *συναίτιον*, de quo atque id genus aliis ante proposuimus, cum de *συναιτίοις* sermo esset. Neque certe 56
tantillus fumus ex se tantam flammam posset excitare, nec privatae domus aura integram regionem inficere, praesertim cum non sit contagiosa; ut non addam multas aedes satis perflabiles, et apertas aëri libero, in quibus juncus nullus erat, sensisse pestem hanc diariam. Haec ita dico, ut non laudem tamen. Quid ergo causabimur, propter quod nostros praeter caeteros letalis sudor tentavit? Vivendine rationem sobriam atque temperantem? Nequaquam. Nam ea sola majores olim nostros ab hujus mali injuria tutabatur, atque junctos nobis Scotos adhuc tutatur, qui jejunia etiamnum referunt patrum suorum, quibus otio, gulae, atque ebrietati dediti homines, tamquam Reipublicae pestes, tanto in odio erant, ut statim curarent eos comprehensos, atque eo quo delectabantur satiatos, quamprimum in profluentem conjici; usque adeo temperantiam in cibis atque potionibus salutem Reipublicae atque hominis cu- 57

jusque privati et gignere et continere judicabant. Quid ergo eandem illam vivendi rationem luxuriantem? Ita plane. Nam mensarum profusa luxuries nos certe perdit, corpora corrumpit, atque ad omnes morbos suscipiendos praeparat. Nimium plane delicate ac molliter vivimus, nimia rerum affluentia premimur, nimio ciborum atque potionum luxu diffluimus, quibus multi tanta dulcedine utuntur, ut magna pars non aliud vitae praemium intelligat: tantumque, dum ex potus jugi puteo baucalio bibunt, implentur, quantum satiet desideria praeterita, et in futurum diu posset sufficere, nisi quod vitium hoc ea necessitas comitatur, ut bibendi consuetudo augeat aviditatem. Majores olim nostri simplici cibo usi sunt, non anserem, non gallinam, non leporem cibi sed animi gratia alebant. Nos contra non animi sed gulae causa, non haec solum, sed infinita alia animalia curiosius saginamus et insectamur. Quasi vero
58 esca ad voluptatem nobis, non ad vitam data esset, et nos non ad honestatem sed luxum facti essemus. Illi Zenonem lauda-

bant, frugi Pisonem, et M. Curium. Nos
Epicurum, vel potius Gallonium et Philoxe-
num. Hos vivimus, illos contemnimus. Nun-
quam sitientes bibimus, nunquam esurien-
tes edimus, ut de Dario atque Ptolemaeo
refert Cicero, sed relicta priori copia, sta-
tim repetimus quam reliquimus satietatem;
usque adeo nulla est apud nos conviviorum
aestimatio naturali usu, sed stulta persua-
sione et consuetudine. Hinc pestis haec,
hinc fundi nostri calamitas. Hinc sane plu-
res tanquam vulnere quodam suo maturius
extinguuntur quam suo fato. Hinc quoties
pestis ingruit, primis diebus morimur, si-
mili qua caprae ratione. Alia enim pe-
corum genera, cum pestilentia vexantur
prius morbo et languoribus macescunt, so-
lae capellae, quamvis optimae atque hila-
res, subito concidunt. Id accidere maxime
solet ubertate pabuli Non tamen ad humo- 59
res referenda mali hujus causa est. Nam
dixi acrius hoc venenum humores non re-
spicere; aut si respiciat, pestem facere.
Quamobrem solum id superest, ut ad spi-
ritus impuros atque ad contagionem exci-

piendam aptos, ex pleniori, varia et pejore
vivendi ratione secundam causam et eam
incidentem, privatae hujus nostrorum mo-
lestiae referamus. Nam plena pravaque
victus ratio, ut universum sanguinem im-
purum, ita sanguinis et tenues vapores et
subtiles partes impuras facit. At cum spi-
ritus ex impuris illis partibus fiunt et alun-
tur, necessario etiam et iidem impuri sunt.
His ubi aëris conveniens accesserit conta-
gio, sive nostro sive alieno loco, jam mor-
bus absolutus est. Conveniunt autem, in-
ter quae similitudo quaedam qualitatis est,
ut inter contagionem et corruptos spiritus;
et inter quae longa assuetudine facta est
firma constansque familiaritas ut inter aë-
rem quem sua quisque regione trahit red-
60 ditque et spiritus corporis attrahentis. Nam
similitudo haec et familiaritas longo usu
acta et confirmata, concordiam parit. Hinc
est quod quidam Britanni, postquam in
Gallia ad annum integrum commorati sunt,
necdum ad plenum immutatus corporis ha-
bitus est, in patriam reversi, febre hac
pestilenti quam mox correpti sunt. Non
ta-

men cum spiritibus corporis diversae regionis aërem attrahentis ita concors aër ille est, quod cum aërem jam infectum, attrahendi, cum purus esset, consuetudine nulla similitudo et confirmata familiaritas facta est per superiorem vitam. Ex quo factum est, quod exteris, qui tum nuper advenerant, molestus non fuit morbus iste. Nec si occasione contagionis quae cum spiritibus corporis conveniret, aliqua ex parte a sua natura degeneravit aër, statim efficitur ut non supersit tamen etiam a sua natura similitudo quaedam, quae augeat mali necessitatem in corpore illi assueto et concordi. Quae naturae aëris similitudo, quod iis qui illi non assuerunt, desit, ii una ae- 61
grotandi necessitatis parte propter eam quam ante dixi causam destituti sunt. Contra, ea similitudo et convenientia cum sit, aër nativi sui cujusque soli suos et domi et foris agnoscit spiritus. Quo fit ut idem infectus, similitudine suae naturae, et recipientis consuetudine se insinuet blandius, imponat facilius, et virus spargat liberalius; ita tamen, si cum eo consenserint impuri (ut

ante dixi) spiritus. Itaque nihil mirum videri debet, si in Britannia Anglos contagio affecit, salvis (ut ante retuli) Scotis atque Gallis: Et ad Belgas producta, nostros vexavit intactis Belgis; non magis quam si ex pede dolor inguen afficiat, genu interposito nullius doloris sensu affecto; nimirum propter naturae inter se suae convenientiam, quae *ἀναλογία*, patiendique similitudinem, quae Graecis hominibus *συμπαθεία* nominatur. Impuros autem illos spiritus, ex sanguine plenioris, pravi, va-
62 riique cibi oriri diximus. Qua vivendi ratione quod multi, et ex omnibus nationibus fere soli sunt Britanni (his enim plena variaque mensa jam diu grata fuit, et nunc est gratissima) etiam plus caeteris, et pene soli hoc morbo tentantur. Indicio est annus hic pestifer. qui exteris infestus non fuit, atque ex nostris nullos aeque pressit aut absumpsit, atque bene sagmatos, otio et quieti per superiorem vitam deditos. aetate juvenes firmos et consistentes. aut non ita multo infra supraque hanc. constitutione corporis calidos et humidos. texturaque

corporis raros, sive ex nobilitate illi fue-
rant sive ex plebe. Nam miseram illam et
jejunam plebeculam belli pacisque laboribus
duratam, aut omnino non attigit, aut sine
gravi noxa vel periculo. Quae res admi-
rationi forsan esse poterit, aliqua gigni re-
pente vitia terrarum certis aetatibus aut
etiam fortunis, tanquam malo eligente haec
in juvenibus grassari, non in adultis, haec
proceres sentire et divites, non autem pari 63
modo pauperes.

Sed dicam causam, atque adimam admirationem. Illis pinguis sagina corpora pravis aptisque humoribus replebat, otium et quies corrumpebant, aetas et consuetudo vorax augebant, constitutio corporis consentiebat. Haec quod jejuna victus ratione laboreque usa est, prae jejunitate, siccitate, et inopia, succis, eoque spiritibus ad putrefactionem proclivibus destituta est. Quae proclivitas et propensio ad suscipiendam causae agentis potentiam si non adest, nihil fit; proclivitas autem aderit, si certa quaedam qualitatum et spirituum convenientia et cognatio sit. Etenim non omnia te-

mere agunt in omnia, sed certa tantum
certo modo et consilio in certa, ita scili-
cet, si aptitudo materiae, facultas agentis
et utriusque conveniens compositio consen-
serint. Neque enim ignis remota ligna, ne-
que inepte composita adurit: Neque eadem
contigua idem, si impotens est, exedit;
64 neque saxa, terram aut aquam incendit,
quod illa aut minime aut inepte componun-
tur; haec et agentis impotentia, et qualita-
tum aversione atque adeo repugnantia. ad
flammam efficiendam, suscipiendamve mi-
nime sunt idonea. Quorum igitur ad has
rationes cum ea contagione non consense-
rint spiritus, ii maxima ex parte omnes a
morbo tuti extitere. Quamobrem alieniora
fuere a morbo corpora densa, frigida et
sicca aut natura et habitu, ut melancho-
lica; aut aetate, ut senescentia: quod haec
putrefactionem oppugnabant potius quam
admittebant. Quae causa est, quod etiam
pestilentiam senes minus sentiunt. Itaque
ea anni hujus sudoriferi constitutione atque
tempestate, qua morbus viguit maxime, re-
creata potius quam laesa haec corpora sunt.

Minus etiam tentata fuerunt corpora insigniter calida, ut puerilia, quod vehemens edaxque calor omnem mali materiem fomitemque absumpsit; et calida et sicca, quod siccitas ad putrefactionem inepta, caliditas nisi adjuncta humiditate otiosa est. Est 65
enim putrefactio, corruptio nativi caloris in humido proprio, ab adventitio aëris calore. Frigida item et humida, quod frigus et calorem adventitium oppugnat, et in suo humido eundem retundit, nisi in his adventitia plenitudo ad putrescendum proclivis omnia evertat, atque ut putrescant spiritus fomitem praebeat (spiritus autem putrescere et probati auctores sunt, et indicio est aër, cujus hi naturam referunt, putrescens) malumque supra quam natura corporis fert in se alliciat; et cum hac, anni tempus calidum, quod cutis spiramenta aperit, contagionem intromittit, humores fundit, atque putredinem accelerat. Ita enim in phlegmaticis superatur frigus, in cholericis siccitas. Sed haec frequentius solent in iis morbis incidere, in quibus intrinsecis de causis putrefactio fit, ut in caeteris febri-

bus. quam qui aëris contagione. Quae jam de Britannis dixi, eadem fere de Belgis
66 etiam et Germanis licebit dicere. Etenim cum proximi nobis ratione victus hi sint, etiam nobis malo secundi erunt. Est tamen privata quaedam in utrisque observatio, prout natura coeli solique salubrior est, magis minusve iis, quae mali materiem gignere et augere consuerunt, indulgeamus, gravius aut levius, rarius aut frequentius aegrotemus. Ad haec. hi nostro aëre et contagione non laeduntur, sed suo; nos non illorum aër, sed noster inficit. Illud nostra hujus anni contagio monstrat. Hoc sua anni 1529 confirmat; idque propter eas quas ante proposui rationes. Nam ut vivendi usu et ratione propius ad nos accedunt, ita familiaritate circumfusi aëris naturaque soli aliqua ex parte a nobis discrepant; quantoque illud ad malum excipiendum facit, tanto hoc ad idem latius proferendum et cum aliis communicandum impedit. Fieri tamen potest pro veneni ratione et analogia, corporum aptitudine,
67 anni tempestate, et ventis secundis, ut id

ab uno profectum, manet latius ad alterum.

Hactenus reperiuntur mali hujus natura, nomen, origo, affectio, durandi ratio, causae, et aptitudo ad id personarum. Nunc de iis dicam, quae valetudinem tueri, et morbum, si inciderit, demoliri tuto possunt. Incipiam a tuenda valetudine. Etenim id consequi votum est. Id quod probe norunt ii, qui in sanitate foelicitatem ponebant. Id aegri, qui praeter salutem nihil exoptant. Id Pyrrhus, qui vota pro sanitate faciebat. Id Antiochus Soter, qui Sanitatis signo vicit. Id demum, non solum Pythagorici, sed principes viri et privati ad unum omnes, qui cum ad alios scribunt, eis sanitatem, tamquam omnium rerum summam, precantur atque exoptant. Ea cum conservanda, praeservanda, corrigenda et reficienda sit, uti in primo nostro libello de medendi methodo diximus, tantum quae praeservare possunt hoc loco prosequar, quod hic solum hoc
negotium est, dubiam valetudinem certam 68
facere quoad ejus fieri potest, atque impendentem ex crudeli morbo sanitatis rui-

nam antevertendo declinare, non retinere tantum ea conditione qua accepimus conservando, neque naturalem corporis constitutionem malam immutare corrigendo, nec a morbo fractas vires solari reficiendo. Praeservationis autem summa atque scopus est, ut quae morbum efficiunt declinemus, quae jam contracta sunt educamus, incitamenta mali secludamus, et corpus ne malo suscipiendo idoneum sit, defendamus. Id praestari percommode potest causarum salubrium accommodo usu. Etenim in causarum salubrium potestate sita salus nostra est. Eae quae sint et quot, quaque methodo comprehensa etiam in illo nostro primo libello de medendi methodo explicuimus. Ergo ex iis praeponam victus rationem, quo jam devenerat oratio. Dein revertar ad aërem, unde de mali causis agens inceperam. Po-
69 stremo caeteras causas salubres proferam atque ordine singulatim prosequar; exponamque primo, quemadmodum aëre, cibo, atque potione salubri, commodaque horum praeparatione, morbi causas declinemus; evacuatione, abstinentia, temperantia, exer-

citatione, somno et vigilia, quae insederint educamus; munditie, habitatione salutari, amotione rerum noxiarum, fuga a nocentibus locis, cura, observatione, et compositione affectuum, quae malum concitant et prolectant, secludamus. Ad extremum, quemadmodum lotionibus, suffitu, odoramentis, ignibus, alexipharmacis, atque aliarum rerum, quae praeservare atque animum augere possunt, usu, corpus adhuc integrum, ne facile contagionem admittat, tutum reddamus. In vivendi ratione praecepta a natura repetam. Ea enim optima vivendi magistra est, ea certissima norma. Cursus est enim certus et via una naturae, eaque simplex. Ea duce, et tuto quivis vivere, et vitam in longum producere sine tristibus 70
morbis, sine infinitis incommodis, quae alios sequuntur, potest. Ea parvo contenta est, et vivendi simplicitate. Id multis tum aliorum exemplis, tum praecipue priscorum Italorum et Persarum comprobari potest. Hi enim, ut Xenophon auctor est, pane, nasturtio, et aqua contenti erant. Illi (ut Coelius Rhodiginus commemorat) quam

simplicissime tenuissimeque ex obvio vixerunt; adeo ut inde natum sit, tenuissimam quamque mensam, Italicam nominari; uti jam contra, plena mensa Britannica dicitur. Etsi non sum nescius, Platonem in epistola quadam ad Dionis propinquos, mensas Italicas ut nimium affluentes reprehendere. Sed has cum Graecorum mensis Plato contulit. Erat etiam in ratione temporum apud Romanos, vitae discrimen, uti tum ex multis multorum historiis, tum dein ex iis quae Lucius Columella in libros suos de re rustica et cultu hortorum praefatus est. scire licet. Is enim antiquae Romae
71 duritatem atque parcitatem laudat, suae mollitiem atque luxum reprehendit, ut cui coenae non naturalibus desideriis, sed censibus aestimabantur. Sed luxum mitto, et iis relinquo, quibus *τῆς καρδίας ἡ ὑπερῶα εὐαισθητοτέρα ὑπάρχει*, ut Cato solebat dicere, quique palato magis quam corde sapiunt. Jam naturalem vivendi tenuitatem sequor. Eam ad sustentandam vitam abunde sufficere, exiguus etiam parcusque Zenonis, philosophorumque caeterorum ci-

bus, et priscorum mortalium primi saeculi
vivendi simplicitas clare docent, cum gur-
gite puro vita rediit, satisque erat populis
fluviusque Ceresque, uti scribit Lucanus.
Neque id sine ratione. Nam si id in dies
reponebatur, quod in dies vi nativi caloris
defluxerat detractumque fuerat, naturae sa-
tisfactum erat, corporeque sejunctus dolor
aberat, mensque fruebatur jucundo sensu,
cura semota metuque, quo solum natura
spectat. Quod si cuiquam insuavis cibus
nasturtium, aut justo tenuior victus panis, 72
aut ingratus potus aqua videbuntur, cogitet
is quam suavis res sit fami panis ex jure
simplici, aut allium cepave cum pane se-
cundo, aut dulcis siti aqua pura. Haec enim
jejunus stomachus raro vulgaria temnit, ut
Flaccus recte cecinit. Marcus Tullius,
quinto Tusculanarum quaestionum refert
Darium in fuga avide bibisse aquam turbi-
dam et cadaveribus inquinatam: Ptolemaeum
peragrantem Aegyptum, cibarium panem
suaviter edisse, sic ut nec illis visum quic-
quam jucundius sit, cum praesertim alias nec
ille sitiens bibere, nec hic esuriens esse

consuevisset. Quorsum igitur ambitiosa illa fames, quae undique terra marique quod voret, quaerit? Quo tot potionum varietates? non minori, credo, numero, quam olim aetate Caii Plinii, qua, ad bibendum genera, mira vitiorum solertia, ad ebrietatem ingeniosius excogitata erant 195. Sed species, si aestimentur, duplici pene numero; magno certe et rei et sanitatis dis-
73 pendio. Quo lautae gloria mensae spectat? Quid tam prodiga rerum luxuries, juvat? Cum natura exiguo dederit omnibus esse beatis, ut est apud poëtam. Certe si considerare volemus (velle autem omnes debent) quae sit in natura excellentia et dignitas, si dux atque imperator vitae cujusque suae mortalium suus cuique animus esset, isque ad virtutem accinctus, atque ad gloriam virtutis via paratus, intelligeremus quam sit turpe atque incommodum diffluere luxuria, et delicate ac molliter vivere, quamque honestum atque commodum parce, duriter, continenter, severe, sobrie, fugeremusque epulas, instructas mensas, et frequentia pocula, quibus nullum gravius ma-

lum, nulla capitalior pestis humanae vitae atque rationi esse potest. Itaque et vinolentia, cruditate, insomniis, caeteraque morbi materia careremus, et vegetiores sensus, rationisque usus promptiores haberemus. Nam venter crassus, mentem non parit tenuem, juxta Graecum proverbium; γαστὴρ
ἡ παχεῖα, τὸν νοῦν οὐ τίκτει λεπτόν. Cae- 74
terum quamvis immoderatis epulis vellem omnes carere, nihil tamen obsto quo minus iidem modicis conviviis possint delectari. Nam ea ad valetudinem viresque faciunt, quo referri omnis victus corporis debet, et non ad voluptatem. Ergo in cibis potionibusque modus esto pro natura, simplicitas pro salubritate. Alterum enim facit ut vivamus, alterum ut jucunde et sine morbis vivamus. Sed in salubritate delectus est habendus pro sua cujusque corporis conditione consuetudine et natura rei. Etenim suus cuique est appetitus, sua quemque trahit voluptas, prout suam quisque mistionem nactus est et corporis constitutionem. Alii enim ovillae carnis, alii suillae esum non ferunt; alii a certis piscibus abstinent; alii

nec carnem nec piscem omnino admittunt; quidam malum, pyrum, et caseum nunquam gustant, nec eos unquam fallas injecto vel levissimo horum momento in ea quae amant, quin statim deprehendant atque respuant. Mel (si estur) corpus nonnullis in tumorem attollit. Lac aliis letale est, cum alioquin omnibus sit naturale. Quidam assa omnia, quidam elixa, crocum quidam. quidam allium et olivam naturaliter oderint. Aeque et aliis aqua, aliis vinum, aliis acetum, aliis Ala, Bera aliis exosa est. Est apud nos servus quidam atriensis, qui tam raro bibit, ut credatur nihil bibere. Est et alter aulici item famulitii atque vitae. qui nunquam bibit (mirabile dictu) id observante hero suo, et subinde concludente, quo hujus rei. certior fiat. Cum Patavii studii literarum gratia agerem. atque Aristotelicam disciplinam Graece profiterer publice, eramus in eadem domo convivae tres, quorum alter Comensis, solis amaris atque acidis delectabatur; alter Mediolanensis, nunquam bibit vinum sed aquam coctam. nec alio pane quam biscocto vescebatur; tertius

solis dulcibus capiebatur: Perinde vario palato atque Horatiani illi convivae. Ita in 76
corporibus nostris lasciviens natura plane ludit, et rerum varietate gaudet. Quocirca quoties de delectu victus deliberatio est, ad suam cujusque naturam consilium est omne, aut saltem praecipuum (nam morbus qui vel adest, vel impendet, aliquam partem sibi vendicat) revocandum. Atque haec de cujusque natura. Venio ad privatas consuetudines. Etenim eadem consuetudinis ratio est, quae naturae, eo quod consuetudo altera natura est. Ejus omni tempore habendam rationem et praecipui medici jubent, et nobilis cujusdam Veneti exemplum indicat. Is carne bubula consueto cibo a familiari medico curatus est, cum ab aliis, qui id nescierant, melioris succi cibis nulla ratione sanari potuit. Itaque non quivis cibus aut potio, sed certus eligendus huic illive est, pro sua cujusque corporis natura, consuetudine et morbi ratione. Nam et haec facit, ut tum in morbis aliis, tum hic etiam, dum praeservare tutarique corpora 77
nostra ab hac diaria et pestilenti febre co-

namur, certam victus rationem praescribamus, variemusque in singulis. Is in cibo atque potione positus est. Cum igitur morbus hic impurus sit ac putridus, ante omnia curandum censeo, ut cibus sit purus et salubris. Purus et salubris erit, si suavis sit, si probe mactatus, si non ad foetorem asservatus, si boni succi, si firmi nec ad putrescendum facilis alimenti, si coci focique officio bene praeparatus. Isque esse debet cum pane hesterno, qui bene elaboratus, conveniente fermento aspersus, et ex puro proboque non mucido tritico factus est. Sit potus aqua pura, dulcis cervisia, Ala aut Bera, quibus hae in consuetudine sunt et salutares, ex incorrupta buna, probe et sine adulterio cocta. Vinum item tenue, et quod quam minimum aquae ferat. Potentia enim utriusque generis, aliena sunt, nisi vino dulcem aquam affundas. His contentus, caeteras potiones novitio invento
78 ad voluptatem ingeniosius excogitatas fugito. Pro cibo vitulus esto, hoedus grandior, agnus adultior, ovis, si castretur, Britannica, ex venatione cuniculus, lepus,

dama, dorcas, platyceros. Neque hic bovem aetate tenerum (qualem habet Anglia et Italiae Florentia) propter siccitatem, firmitudinem succi, sumptusque tenuitatem jejuno popello excluderem, modo satietas absit. Utilis est item avis sylvatica, campestris et monticola, ex quibus est perdix, attagen, sturnus, merula, turdus, et qui sylvas amat phasianus. Aeque et pipio sive juvenis ex grege columbus, ubi jam omnem dum mactatur effuderit sanguinem, gallinaceum genus, et pavo gloriosus, cui in natura est, referente Coelio, ex occulta proprietate ut non putrescat. Id experimento comprobat. Equidem credo carnem ejus, quod excellenter sicca sit, non facile putrescere. His accedunt et quae ex vitulo, gallo, capo, pullo gallinaceo, et caetera ave quae sylva, monte, campove degit, con- 79
ficiuntur cibaria, sive concreta ea, sive colata, sive pistillo contusa consistentia ministrentur; et egregiae bonitatis ova tremula; aut eadem dempto putamine ferventi aqua leviter incocta. Lac item optimum, quod ob id *εὐχυμώτατον* et optimi succi

esse auctor est Galenus libro tertio de facultatibus alimentorum. Ex piscibus aquae dulcis placet lucius, perca, barbus, et quam vocant troctam. Mustela item, quam Cajus Plinius scaro bonitate proximam existimat, atque id genus bonitatis alii pisces rivales, quibus friabilis caro est, et profluente sabuloso arenosove procul ab urbe victitant. Ex salsa aqua probatur mugilis et barbatulus mullus, qui alto et puro mari jactantur. Nam in universum meliores sunt, quos plurima jactatione inquieta, aestuosa maria fatigarunt. Ex saxatilibus scarus, frequens in Creta piscis propter *ακαρoβοτάνην* quam vocant herbam qua tantopere delectatur.
80 Merula, turdus, ïulis, percis, phuca. Littoralis item gobius, pelagius asellus, buglossus, passer, aurata, lupus, dentex, et mustela illa quam piscatores nostri soricem marinum vocant, cum tamen capitis et reliqui corporis forma, atque adeo colore ipso similior mustelae quam sorici sit. Ex crustatis cammarus, cancer, pagurus. Sint omnes mediae aetatis. Nam in omnium piscium genere media aetas, quae justam

magnitudinem non explerit, Celso probatur. Ex his aliquos idcirco annumero, quod firmi valentisque sunt alimenti, nec facile bono stomacho corrumpuntur. Neque enim aegrotis aut stomacho imbecillis victus rationem instituo, sed valentibus adhuc atque integris, quibus tamen putridi mali futuri suspicio est atque metus, ita ut securi esse non possint. Haec ita utilia sunt, si circumcisa omni negotiosa cogitatione, cum hilaritate, modo, tempore, et ordine, et consuetudine et assumentis desiderio sumpta sunt. Nam extra haec satietas omnis
per haec gravia tempora atque loca, peri- 81
culosa esse solet, uti etiam caetera anni parte, si quotidiana est. Quare ne quis qui valere et senescere volet in satietate vivat, commoneo: quoque valetudinis ratio semper constet, utendum cibis atque potionibus ut reficiantur vires tantum, non opprimantur, consulo; atque his non alienis a consueto, quod a consueto mutationes in pestilentibus febribus, et in rebus publicis, graves esse solent, ideoque ab Hippocrate in his vel maxime damnari. Itaque detra-

here de nutrimenti soliti vel quantitate vel
qualitate, vel etiam utraque, imminente hac
gravi tempestate, suadeo. Qui enim cele-
riter notabilem abundantiam acervant, his
de utraque; qui non celeriter, aut non no-
tabilem, his de altera demptum esse sat
fuerit, utrum videlicet homo ipse potius
voluerit. At quemadmodum de quantitate
demas, notum est. De qualitate demitur,
cum exigui nutrimenti cibus apponitur, ut
82 si olus, legumen, piscem, avem, aut ex cae-
teris quae jam diximus aliquid quod non
multum nutriat exhibeas, imitatus ingenium
atque exemplum sagacis agricolae, qui se-
rendo ervo abunde esse putat locum ma-
crum nec humidum, quia id granum lu-
xuria plerumque corrumpitur. Optimum
est in desideriis esse. Quare cibi condi-
mentum primo fames esto, dein olea, cap-
pari, limo, malum Punicum atque medi-
cum; malum item illud quod alii matianum,
alii arantium, alii aureum, et aurantium no-
minant, quodque interpres Nicandri in alexi-
pharmacis νεράντζιον vocat. Hujus arborem
Nicolaus Myrepsus sectione 10, appellat

νεράντζιαν. Acetum praeterea, succus oxalidis oxyacanthae, ribes, uvae immaturae, et quae austera adstringentiaque sunt, egregie condiunt. In secunda mensa quae bono stomacho nihil nocet, in imbecillo coacescit, probo quae ex malis cydoniis et prunis Damascenis siccis conficiuntur. Malum item nerantzium in tenues partes dissectum et 83
saccharo condulcatum ex Palladii documento. Malum granatum, mespilum, et anni superioris pyrum atque pomum, nucem e Ponto, nucleum ex pinu cui hoc naturale est, succum corpori proprium augere, alienum siccare, corruptum repurgare, uti nonnulli tradidere, caricam etiam et palmulam, uvam siccam atque passam, tum jusculo additam, tum seorsum primo cibo assumptam. Nec displicent cortices limonum, malorum aureorum citriorum, et nucum regalium si condiantur, modo plus, quam par est propter dulcedinem non assumitur. Olera omnia seu acetaria ex herbis crudis nullo modo ad salubritatem praeparata, per id tempus improba sunt, quod suspicio est etiam iis ab impuro spiritus vitiosoque aë-

ris afflatu aliquid inuri, quod impuriores eas faciat et insalubriores, atque ob id a contagione non esse omnino immunes. Etsi non ignorem alia ratione et analogia herbas, alia homines infici. Coctura tamen
84 et calfactione fiunt idoneae, alias non improbo. Quocirca, origanum, anethum, thymum, salviam, acetosam, et rosmarinum herbam, aqua calida prius lota, aut ad focum calfacta non rejicerem, cum pisces aut carnes praeparandae sunt, adjecto aceto vel omphacio, aqua rosacea, macere, et oxyacantha. Ita nec acetarium ex cichorio, acetosa, flore boraginis, buglossae, rorismarini displicebit et violae. Cibis etiam atque condimentis si inter edendum aspergas hunc pulverem, ex sanitate erit. Compones maceris, caryophylli, ana partes ii. Zedoariae, rad. dictamni ana p. i. sandalorum omnium p. unius semissem; coralli rub. ros. rub ana p. i. cinnami partes tres, margaritarum p i. et sacchari purissimi quantitatem sufficientem pro cujusque gustu, contusis omnibus, et in pulverem quam tenuissimum redactis. Caetera καρυκεῖα,

seu conditura supervacua, et in cibis varia-
rum rerum confusa atque curiosa miscella,
ut parum salutaris vitanda. Breviter de ra- 85
tione victus ita in universum censeo, ut sit
aut frigida et sicca, aut calida et sicca vel
natura vel arte, prout res ratiove persona-
rum postulat, et nos dicemus in sequen-
tibus.

A cibo atque potione transitus est ad aërem, de quo infecto jam ante diximus. De eodem puro servando, quoad ejus fieri potest, aut minus saltem impuro, et corrigendo eo corrupto, nunc dicturus paucis sum. At illud cum fiat contagionis causas amovendo, hoc contrariis alterando, dicam primo quemadmodum causas amovebimus; post, quibus rationibus ita aërem alterabimus, ut ne noceat vitium id quod infestum est humanae naturae. Contagionis causas amovebimus, si soli accidentia, quae malum incitare augereque possunt, in contrarium vertamus, ut si animalium corpora, quae humi putrescunt, altius inhumare, aut igne consumere, aërem liberum et apertum servare, aedificio alto, lucido, spatiosoque

86 habitare, quod perflatum aestivum, hybernum solem habeat, ut hic, frigus suo tempore mulceat, ille, aestatis incendia frigore moderetur. Aeque et in aversis potius civitatum atque aedium locis agere, quo gravis ventus minus offendat; ventos austrinos secludere, meridianum solem, matutinum et vespertinum frigus cavere; munditiem amare, munda omnia procurare, sordes abluere; pigras et stagnantes aquas ad fluxum incitare, auras fluminum et stagnorum fugere, minimeque nubilo coelo soli aperienti se committere, ne modo frigus, modo calor moveat, quod parum tuta haec sunt, ubi subita insuetis sunt; conclusa non reserare, quae tetri virosique sunt odoris eruncare, camerinas non movere, et caeteris, quae in commemoratione causarum contingentium supra comprehensa sunt, obviam ire studuerimus. Idem faciemus si quae soli tempestatisque vitio obveniunt, quaeque aëri corporique nostro vim pestemque afferunt (cujus generis sunt vapores
87 illi nocentes, et pestiferae exhalationes, de quibus ubi de causis egimus sermonem feci-

cimus) quantum licet secludamus atque fugiamus. Etenim a pestiferis recedere, et nocentibus rebus refugere, accessus est ad res salutares. Corrigemus vero aërem, frigidis et siccis, et siccis calidis. Etenim haec praeservandi meta est, hic felicis sanationis hujus mali scopus est, ea exhibere, quae aut sua refrigerandi, siccandi, adstringendique natura, aut calfaciendi et siccandi facultate vim habent, atque potestatem putredini adversam, cordi et spiritibus (pro quibus metus est) amicam, atque contra vitiosi aëris injuriam universo corpori salutarem. Ordiemur a siccis calidis. Ergo aëris constitutionem praeter naturam perque injuriam vitiatam, omnium primum commutabimus siccabimusque igne ad hoc exstructo, tum intus in aedibus, tum foris sub dio. Sed foris ita, ut justum tutumque intervallum sit inter ignem et aedes,
ne calore aestuent, utque ignis aërem tan- 88
tum rapiat et commutet; et ex loci parte, quae ventum spectat, quo cum adventantem ignis excipiat, et depuratum repurgatumque ad nos dimittat. In hunc si odo-

res, si suaveolentes herbas, fragrantes flores, jucunda aromata, odora ligna, et grate fumantia thura, ladanum, myrrhamque injeceris, omnes laudes ad hunc nostrum scopum attingendum certe habebit. Etenim suavitates odorum a putredine defendunt, spiritus recreant, animae vigorem addunt, laetitiam pariunt, atque aëris vitium corrigunt. Id divini Hippocratis, id docti Acronis et Empedoclis (qui Agrigenti nati, et Athenis sub Parmenide instituti sunt) exemplum docet. His enim rationibus hi omnes seorsum Athenas a peste liberarunt, sed ille privatim etiam Abderam. His ille Graeciae item alias urbes a pestifera contagione eo per intervalla temporum nunc ab Aethiopia nunc ab Illyria, nunc a Paeonia ventis
89 afflata, tutas servavit, uti illustri laude celebratus Galenus, et methodicae medicinae instructissimus auctor Soranus scriptum reliquerunt. Sed longe petitis exemplis opus non est, cum fabros nostros ferrarios coquosque se foco tutasse suo observatum sit. Sit focus hic lucens et perennis, et major sub Orientem solem et Occidentem. Rure

per agros stipulam incendere, et nemorum decidua ligna passim comburere confert. Profuit et adusta filix. Per aedes thus masculum et odores incendantur. Sumitur rosa, lauri folium et rosmarini, sandalum citrinum incisum, et caryophyllum excipiuntur vino odorato, aceto, et aqua rosacea atque ad prunas leviter decoquuntur suavi odore. Aut nardi, croci, cinnami, cassiae (quos Celsus et Solinus odores vocant) malabathri, pars una singulorum; costi, caryophylli, pars item una; rosae folii, cupressi seminis, utriusque pars una; conteruntur, et styracis quantitate, quae his excipiendis satis sit, commiscentur, addito 90
moschi momento et ladani commoda portione, et incenduntur. Sed omnium efficacissimi trochisci cyphi Democratis sunt, si ad odorem suffiantur; atque eo magis, quo plus habeant odorum. Nam in universum id censeo, in aegritudine hac spirituali, ex vera methodo. omnia ita plus minusve profutura, ut plus minusve odorem accipiunt. Etenim pro spiritibus vel maxime odores faciunt. Eam ob rem huc fa-

cit et rosa, myrrha, et thus pari portione incensa: Et quibus haec non sunt, baccae lauri et juniperi. Ex aqua item rosacea caryophyllis et caphura idoneus est suffitus. Haec intus fiunt. Foras atque in publicum prodire (quod tamen per id tempus parcius fieri consulo) vel et delectationis causa si libet, vel propter civilia negotia aut privatas necessitates, si cogeris, ex pari modo nucis unguentariae, maceris, caryophylli, croci, cinnami, si contrita subtiliter sunt, et mastiches Chiae parte una cum
91 semisse, styracis partibus duabus cum semisse, ladani partibus quatuor, non sine ambrae, moschique granis aliquot, vino aromatico dissolutis, concinne fit odoris gratia odoramentum seu pastillus unguentarius manu gestandus. Scordii etiam, heptaphylli, aut verbenae suffitum si quis ore excipiat, et non egrediatur domo nisi ab hoc suffitu, probe munitus erit ad hanc pestem. Quod si haec non placent, in eum usum sudario excipiatur aqua rosacea et acetum, os perpetuo occupet Zedoaria, aut enulae radix, aceto rosaceo ad noctem in-

tegram macerata; aut juniperi bacca, ga-
langae radix, macer, aut mali medici se-
men. Jejunos prodire vetat Celsus, quod
venenum omne facilius inani corpori quam
repleto nocet. Quamobrem utilissimum
est, ubi ex pestifero aëre metus est, non
ante progredi quam quis aliquid assumpsit.
Id esto ex iis quae parari facile possunt,
quod mali festinatio moras non sinit. Ex
horum genere proba theriaca est, in hunc
effectum omnium consensione laudata et 92
seorsum, et ex cyatho uno aquae destilla-
tae acetosae vel scabiosae. Aeque et tro-
chisci e viperis, et cyphi, diambrae sac-
charumque rosaceum. Et ex aceto, vel
uvae immaturae succo panis ad focum to-
stus, cum levi contritae Zedoriae aut Cin-
nami aspergine, non dubia medicina est.
Ficum, rutam, nucem, et salis momentum
probabat rex Mithridates, ex quo ipse usus
est Mithridatio. Cum pane butyrum, sal-
viam, atque rutam cum odoribus praeser-
vando etiam esse, usus comprobavit. Po-
pulare item est, quod ex serapiis fit ma-
lorum punicorum, limonum, oxalidis, et a-

quis stillatitiis dracunculi, heptaphylli, et acetosae, jejuno stomacho, et ante coenam ubi concoxerit, additis semper per haec odoribus. Sed imperiale illud ex ovo electuarium. Mirum in modum facere comperimus contra hanc pestiferam diariamque febrem, acetosae, rosae rub. santali citrini,
93 spicae nardi, cinnami, croci, seminis citri, singulorum partem unam; boli Armeni ex oriente p. i. semissem; terrae sigillatae partis unius semissem; margaritarum p. i. adjectis auri puri foliis, sed contrita, et ex aceto pota, drachmae semissis modo. Et ex aceto lapis Armenius solus, aut sphragis, aut ex eodem scordium non dubie facit ad hunc morbum. Aut margarita et corallus propter frigiditatem atque summam exsiccandi penetrandique facultatem. Sed terenda haec subtiliter sunt, quo vis major sit, atque expeditior distributio, minusve obstruant atque expulsionem praepediant. Quotidianus item usus (sed non solus) potentioris potionis ligni guajaci grassante hac ephemera humidioribus multum profuit, quod et universum corpus modice siccabat,

et superantem materiem per cutis spiramenta digerebat, sudorem movebat et putredini resistebat, quo minus offendantur spiritus. Haec omnia etsi qualitatibus aut materialibus aut spiritualibus venenum eorum frangunt atque extinguunt, ita ut liber eorum 94
usus esse poterit, tamen si cutis astricta est, si obstructi meatus sunt, pronior sum, ut ex his iis utaris quae calida et sicca sunt. Si spiramenta nulla connivent, si infarcta non sunt, quae frigida et sicca. In munditie probo omnia quae suavem spirant odorem, sive vestes et indumenta ea sunt, sive quotidiano usu caetera linteamina. Lavari ex aqua calida, quod ea aperit, alienum est. Quamobrem commoda erit quae acetum aut omphacium admistum habet frigida, aut ea in qua mali granati, aurantii, aut Assyrii putamen, vel oxalis incocta sit, quod haec cutis spiramenta constringit, aditum aëri vitioso praecludit, et si ea pavimentum respergas, aëris vitium emendat, et calorem temperat. Quodsi praeter hoc pro consuetudine, urgente jam fame, jentandum sit, certe paulum cibi, sed hujus

idonei, gustandum est. Id quod perpetuum per omne tempus hujus pestis diariae esse debet, ne si quis se nimium expleat, naturae laborem conduplicet. Quae cum vix contra plenitudinem venenumque se sustinere poterit, periclitatur ne succumbat.

Atque haec quidem de pestilenti aëre corrigendo, et quemadmodum in eo nos sanos habere conveniat, proposuimus. Quasdam autem observationes desiderat et inanitas et plenitudo. Nam si quis ex corpore metus est, ante et curioso victu et caetera detractione cavere oportet, ne inutilis materia corpori supersit, ut cum morbus adventat puro in corpore puros offendat spiritus. Etenim necessum est, ut quod plena pravaque victus ratio, salutisque negligentia tempore apposuit, id cura detrahat, ne corpora ea ita repleta, celerrime et senescant et aegrotent. Detrahendi autem rationes duae sunt, inedia et evacuatio. Inedia, et in abstinentia et temperantia posita est, quod hac ab animo hominis pendente medicina, aut nihil edimus, aut quanto minimo natura sustineri potest contenti su-

mus; utroque modo quod plus decedit cor- 96
pori quam accedit, paulatim materia supe-
rans minuitur, spiritus (quorum gratia haec
fiunt) depurantur, corpusque a morbis tu-
tum redditur, si plenius est. Atque haec
securior detrahendi ratio videtur, quod ta-
lia corpora remissione usus ciborum cle-
vanda, et humorum copia sensim consu-
menda, magis quam repente praecidenda
atque effundenda. Nam quod sensim sine
sensu aetas fecit, nec subito frangendum,
sed diuturnitate extinguendum est. Qui-
bus tamen haec non placet, iis evacuando
mali materiem subtrahere licet. Quod au-
tem subtrahitur, aut sub sensum cadit, aut
sub sensum non cadit. Quod sub sensum
cadit, abstersione, ablutione, lubricatione,
alvi ductione, vomitu, sanguinis missione,
cucurbitulis cute incisa, mensium, haemor-
rhoidum, sudoris, urinae, muci et sputi
prolatione deducitur. Quod sub sensum
non cadit, evaporatione (quam Graeci δια-
φόρησιν nominant) aufertur. Ea frictione, 97
balneo, fomento, et cataplasmate perficitur.
Ergo cum quod eorum postulet valetudo,

prout res necessitasque jubet, parata evacuandi ratio est, proque malo corporis prodest aut sanguis missus aut alvus ducta. Si sanguis abundantior justo fuerit, aut qualitate corpus offendit, vulnere medicina quaeratur, seceturque axillaris vena dextri brachii, educatur sanguinis quantum fert aetas, res, tempus, vires, caeteraeque incidendae venae circumstantiae. Si id casus non fert, sufficiantur cucurbitulae cum ferro inter scapulas positae. Sin noxii humoris affluentia est, solvatur alvus, et aptis medicamentis pro natura rei et personae evocetur quod abundat, attenuato tamen eo et digesto prius, si id res exigat. Sumitur exempli gratia syrupi acetosi simplicis, acetositatis citri ana ℥j decoctionis subscriptae pondo librae quadrans.
℞ Seminis citri ʒij florum cordialium, acetosae, ana m. i. Radicis cichorii, hepta-
98 phylli, ana ℥v. Seminis carthami leviter contusi ʒj. Decoquantur in lib. ij aquae acetosae et quadrante aceti ad tertias; coletur. Sumat mane jejunus et sub coenam ubi concoxerit, ad tres dies aut eo amplius

pro ratione. Tum ducatur alvus aloës et
ammoniaci thymiamatis ana part. ij myrrhae
una, cum syrupo acetoso ut inter se coëant
atque coalescant. Aut catapotiis ex absin-
thii partibus ij myrrhae parte tertia, qui-
bus etiam odores adjunge, ut crocum, cin-
namomum. Aut pilulis e cinnamomo Nico-
lai Alexandrini: Aut Alephanginis Mesuae
(quod ex odoribus maxima ex parte fiunt)
si utrique compositioni integrae, galangae,
Zedoariae, scordii, dictamni, acori veri,
myrrhae et croci pares portiones (ut sint
pondo ʒiij ex singulis) addas. Nec alienae
erunt quas vocant communes ejusdem Ni-
colai Myrepsi, maxime si ex his quae jam
proposuimus, aliaque admisceas. Exhibean-
tur pro ratione circumstantiarum plus mi-
nus ʒj. His enim nihil aeque contra gra- 99
vem hanc diariamque febrem proficere no-
bis ratio commonstrat. Nam et humores
nocentes subducunt, pro spiritibus faciunt,
putredini resistunt, et vim veneni frangunt.
Variare medicamentis idcirco hic, ut ante,
expedit, quod omnibus naturis et aetatibus
nihil unum potest convenire. Itaque ab his

ad illa transire, et ab illis ad haec redire rursum, et alia etiam adinvenire, nunque enemate, nunc pharmaco leni, pretioso, suavi, liquido aut contra, agere, sua cujusque personae ratio saepe cogit. Quibus ergo pretiosa placent, et res id postulat, convenit aliquid de manna aut de rhabarbaro. Mannae sextans in decocto boraginis aut scordii liquatu, rhabarbari ʒij, in aquae stillatitiae heptaphylli, acetosae ana ℥j, cichorii, vini aromatici ℥v singularum cum aliquo ex odoribus et aloë, seu succo rosarum idonea portione macerantur. Quod si ad aliquot post dies alvus sponte nihil reddidit, id quod saepius evenire solet, in-
100 utile non erit, si per interposita spatia eam partem clystere ex hiera perluas, qua reddi ciborum onera maxime est salubre. Hujus generis infinita, cognita jam mali hujus medendi methodo, et sibi quisque conficere, et aliunde assumere, si libet, potest. Quamobrem hic diutius immorari non est operae pretium, si hoc unum admonuero, haec sub fine veris ineunte jam aestate, qua plurimum solet morbus iste infestandi

initium sumere, esse potius facienda, quod gravia haec tempora, quibus malum populatim jam grassatur, humores sedatos et quietos magis quam medicamentis exagitatos, corpus conclusum quam apertum, robustum quam resolutum postulant. Quare tum neque vomitu stomachus, neque purgatione alvus sollicitanda, sed si fluat retinenda potius est, neque diureticis ren turbandus quod eorum usus nullus esse debeat, ubi concoquendum quid, aut naturae permittendum sit, quodque ex his potentia, sanguinem incendunt atque liquant. Ne- 101
que vena incidenda, tum quod *προηγουμένως* et sua natura, causa mali in nobis non est, sed extrinsecus incidit; tum quod facilius admittitur contagio si vena secetur; nec si concepta ea est et diffusa late, ita educitur, et praeterea sanguis atque spiritus agitantur, quae res putrefactionem non parum adauget, dum impura puris confunduntur ac permiscentur. Ad haec neque balneum ingrediendum, neque movendum nisi paululum et lente, atque ita ut sit ambulatio antemeridiana, pomeridiana sessio pro-

pter calores; neque exercendum, sed quies-
cendum tutius censeo. Reliquo tamen anni
tempore, haec vel maxime laudo. Ubi igi-
tur opportuna haec sunt, si humores im-
pacti, et compressum corpus est, frictione,
sudore, balneo, temperato ex aqua dulci,
ex herbis fundentibus chamaemeli, roris-
marini, lavendulae, foeniculi, idque genus
aliis addita malva, resolvendum et funden-
102 dum est. Nam haec cutim astrictam resol-
vunt, condensatos humores calore blando
attenuant. Sed ita tamen balneum et frica-
tio esse debet, ut illo demum finito, suf-
frigida affundatur, haec, cum ratione lenis
fiat: Nam vehemens spissat, lenis mollit,
multa adimit corpus, auget modica, uti in-
geniosus prisci saeculi medicus Hippocra-
tes praecepto tradidit. Ea si ad ignem fiat,
ex sale, oleo aut aqua dissoluto, atque ad
lentorem conquassato, et sudores momento
elicit, et carnem cogit, id quod cum pri-
mis hic spectandum est. Etenim non tam
quid humores fundat et corpus laxet viden-
dum est, quam quid solutum liget, et la-
xum stringat aestimandum. At aliud po-

stulante re, si vomendum vome, si urina
cienda, cie, si movendum, quadam varietate
move, si exercendum, exerce. Exercent
vero commode, saltus, arma, pila, cursus,
ambulatio, lucta, vox clara. Haec antece-
dere cibum debent, sudore finiri, aut certe
lassitudine, quae tamen citra fatigationem
sit, cibo non ita mox adjecto. Nimia enim 103
exercitatione et defatigatione corpora ingra-
vescunt et franguntur, modica levantur. Ex
quo intelligitur, neque tardam eam esse
debere, more eorum, qui tarditatibus utun-
tur in gressu mollioribus; neque concitatam
nimis, ut est illa in iis, qui in festinatio-
nibus suscipiunt nimias celeritates; sed mo-
deratam, cujusmodi est eorum, qui modice,
temperanter, et quiete vel se exercent vel
inambulant. Huc facit et concubitus, pe-
stiferis istis locis et tempestatibus non
expetendus, quemadmodum neque aestus,
quod is corpus solvit atque fundit, firmita-
tem frangit, atque imbecillitatem facit, quae
omnibus morbis obnoxia est. Caetera ta-
men anni tempestate non improbem, si mo-
deratior rariorque sit. Uti enim voluptates

commendat rarior usus, ita vires excitat,
et sanitatem confirmat moderata Venus.
Cavenda immoderata tantum est et intem-
pestiva, etiam ea ipsa aetate, qua maxime
104 quadrat. Libidinosa enim et intemperans ju-
ventus effoetum tradit corpus senectuti, defe-
ctioque virium aetate provecta, juventutis
vitiis saepius efficitur quam senectutis. Idem
facit et intempestiva Venus. In exemplis
caper est. Is quoniam immodicus libidinis,
dum adhuc uberibus alitur, matrem stupro
supervenit, et ideo celeriter et ante sex
annos consenescit, quod immatura Veneris
cupidine primis pueritiae temporibus ex-
haustus est. Nec alia causa est quamobrem
et ii et homines in matura alioqui aetate,
implendis foeminis minime sunt idonei. Id-
circo non est, quod quis, si per libidinem,
vires, aetas, ingenium defluxere, naturae
infirmitatem accuset, neque suam quique
culpam auctores ad alia transferant. Quare
pugnandum tanquam contra morbum est,
sic contra perniciosam libidinem. Et quam-
vis ipsa natura profundat in juventute suas
cupiditates, ejusque aetatis quidam fervor

sit, qui minister libidinis esse solet, ea
tamen progrediente, omnia fient etiam in 105
dies mitiora. Haec eo magis admoneo,
quod in hac suavitate humanitatis, qua
prope omnes delectantur homines, ea aetas
versari perjucunde solet. De somno et vi-
gilia etiam hic habeo quaedam dicere. Nam
haec siccat ut ille humectat. Quare somnus
supra id, quod naturale est, vitandus est.
Quod si in utraque intemperantia subest,
tutior per haec gravia tempora in vigilia
quam in somno est, modo non a cibo, sed
a concoctione fiat. Per haec fit conserva-
tio valetudinis, defensio a morbis, iis ma-
xime hominibus, qui ad haec, animi per-
turbationes componere, concitatos motus
inimicos mentis vitaeque tranquillae regere,
et composite pacateque vivere didicerunt.
Nam infinita harum vis est, admiranda po-
tentia, ut vix credas quantum hae sedatae
valetudinem promovent, turbatae offendunt
atque evertunt. Itaque hoc nocente tem-
pore, exulent animo curae, migrent tristi-
tiae, valeant amores, absint odia, mitte sol- 106
licitudines, contemne metus, iras comprime.

In summa, omnia consilio et judicio, non animi impetu, non perturbatione gere, ac te totum in laetitiae hilaritatisque sinus infunde, procul a timore morbi, procul a salutis desperatione.

Expedito jam quemadmodum sanos agere conveniat, ad ea transibo, quae ad morbum curationemque ejus pertinebunt. Ejus causas, signa, atque effectus antea dixi. Eam ab rem non est cur caetera repetendo hic longum faciam, modo causas mali, quae ad curationem maxime faciunt, animo diligenter repetam atque versem. Nam causae aestimatio morbum solvit, causaeque cognitio, cognitionem eventorum facit. Neque enim cujus causae certa notitia non est, ejus opinio certum reperire remedium, aut praevidere eventum potest. Quemadmodum enim domus, navigii, hocque genus aliorum fundamenta firmissima esse oportet, ita negotiorum etiam atque actio-
107 num medicinalium principia et causas, certas, cognitas et perspectas esse expedit. Causam vero efficientem hujus pestilentis Ephemerae, ex vapore venenum esse, ante

retuli. Ergo educendum id esse, indicatio est. Sed qua via atque ratione, ex natura petendum est: Etenim qua maxime fert natura, ea educendum docet medicina; fert autem maxime sollicitando sudorem; qui si non sequitur, nihil spei superest; si sequitur, sanitas quoque prospicitur. Sudorem igitur promovere, hujus medicinae meta atque scopus est, huc omnia referenda. Per sudorem enim ad integritatem venitur. At cum duplici ratione sudor profluat, natura atque opera; natura, si satis valens robustaque nec impedita ea est; opera, si laborat, si impedita est, duplici ratione medendi officium nobis incumbit, ut naturae scilicet omni obsequio dextre subserviamus valenti, et eidem subsidium opemque feramus laboranti. Dicam primo quemadmodum aegri habendi sint, si natura manat sudor, tum 108
si opera. Si natura fluit sudor, proxime est necessaria patientia, tum naturae locum dare, conatus ejus non impedire, vires non frangere, eam motu non defatigare, eodem momento decumbere, vestes, nisi commode possunt eximi, non deponere, alias, sed

modo, si opus est, accersere, abstinere,
quocunque modo naturae quietique sese
dedere, de se bonam spem concipere, eam-
que brevi ratam fore sibi persuadere, animo
valere. Nam multum valet animus in re
mala bonus. Atque haec quidem si indu-
tus est: Si in lecto nudus, non surgere,
non membra jactare, se continere, praeter
faciem nihil aperire, et caetera ex iis, quae
jam praecepi, et nudo cum induto commu-
nia esse possunt, facere. Si eodem lecto
duos corripuit morbus, ne surgant, neve
cubilia mutent moneo, etsi id suo fiat in-
commodo. Ad quod vitandum, consultius
est per gravia haec tempora, ut suum quis-
109 que habeat lectum. Ministri sint vel ex
necessariis aliqui, vel ex aliis ii, quos fide,
sedulitate dexteritate et benevolentia nobis
usui esse posse cognoscimus. Hi multi
non sunto, sed quot res postulat, quod
astantium multitudine domus aestuare saepe
solet, et eorum gestus, aspectus, verba,
actus aegrotanti saepe molestiae sunt et de-
sperationi. His officium est, aegros, si im-
petu ferantur, suavitate verborum demul-

cere, animos delinire, si membra jactant,
ut quieti se componant jubere, ne se totos
denudent, neve pedem aut manum aperto
aëri exponant imperare, nimio tamen officio
non offendere, si quid desiderant mini-
strare. At quo tempore, ex casu, quo con-
silio, ex tempore discere, eo quod sua cui-
que accessionis parti tempestivitas est data,
etiamsi tempus curationis in angusto posi-
tum est. Verba vultumque ad hilaritatem
per omne tempus componere, ne ex his
aegri intelligant, ob quod de se desperent,
nunquam vel latum pedem quoad accessio
ad extremum perducta sit, discedere, nun- 110
quam ante 24 horas aegrum relinquere.
Nam curiosa haec diligentia multis saluti
fuit, uti contra, negligens incuria multis
exitio. Sudandi ministrandique tempus ideo
horis 24 definio, quod haec ratio felicis
tutaeque curationis atque ministrationis esse
solet. Nam etsi hora decimaquinta, exacto
jam morbi impetu, aliis quibus malum grave
non est, liberalius agere licebit, quaedam
tamen periculosa multis per has et inse-
quentes horas incidere consueverunt, dum

nimia securitatis confidentia morbum aut neglexerunt aut contempserunt. Per haec dum sudor sponte profluit, abstinentia esto a cibo ad horas 24, a potione ad horas quinque, quam minimum, si per utriusque necessitatem id fieri potest, non quo aegri vires convellas, sed quod facilius corrumpitur quod aegro corpori infertur, quodque natura, cum jam de victoria decernit, sumpta potione atque cibo impeditur, nisi si
111 virium gratia, Christi quam vocant manum, ex margaritis et odoribus confectam exhibere placeat. Periclitante tamen ex abstinentia aegro, aut imbecilliore facto quam ut abstinentiam ferat (quod tantillo tempore non solet incidere, potest tamen), potius erit quod tutius, etiam ante has, ut in his ipsis horis pro diversitate rei et personae, sed moderatius tamen. Eandem observationem septima, nona, undecima, et decimaquarta hora postulant, quod septima gravius incrementum mali habet, nona delirium continet (maxima ex parte aio, semper nego) undecima, decimaquarta, et interpositum tempus morbi impetum sustinent.

De caetero salva omnia atque tuta, nisi temeritas aut negligentia oberint. Ita in quiete et abstinentia habitis aegris, quinta hora potionem etiam liberalem postulat; sed nec saepe, nec semper, nec nimium, aliis Alae aut Berae, aut alterius cervisiae, cui detracta spuma est, saccharo condulcatae, si consuetudo fert, aut aquae hor- 112
deaceae et vini tenuioris atque lenis pari modo aliis; aut aquae mulsae, aquaeve solius decoctae vino tinctae: Sed omnia bene calentia, sed potestatis omnis reprimentis atque refrigerantis expertia, quod haec sudoribus eliciendis adversa, illa secunda sunt. Generosum vinum, merum, et minime dilutum, nullo modo potus gratia, medicinae tamen, ut dicemus postea, concedendum. Nam illud ignorari non oportet, quod calfacto jam corpore, atque agitatis humoribus et spiritibus, vapores facile caput petunt, ac delirium inferunt, quod cum huic morbo familiare sit et cum periculo junctum, vino auctum, certius malum inferet, et eo magis quo nobilius membrum cerebrum est, aegrique per sudores et insaniam

minus audientes medico sunt. Sumatur potus ex poculo oris angusti, sed fundi capacis atque ampli, adunco rostro seu siphone liquorem proferente, ne aut levare se aegri dum bibunt, cogantur, atque ita
113 inimicum aërem intromittere, aut praeceps copia potus naturam vel gravet vel opprimat. Ita habendi aegri si sponte naturae sudor profluit. At si non nisi opera id perficitur, prima observatio est, quid id sit, quod sudorem impedit, aegrine impatientia, an naturae infirmitas, astricta cutis, an humor compactus. Etenim istis quatuor modis omne impedimentum comprehenditur. Inter quas cohibiti sudoris causas quemadmodum discernas cum medendum sit, ita docebo. Incipiam ab impatientia. Ea ex inquiete jactationeque aegri nullo negotio sub aspectum cadit. Quare revocandus ad ordinem patientiamque aeger est quibus ante dixi modis, si non sponte sua, at certe vi aliena, quanta maxime tamen fieri potest blanditie, hortationumque ad rectam rationem et quietem dulcedine. Verum si natura infirma est, scire licet id fieri,

fieri, vel quod ex se debilis ea est, vel
quod ex altero gravante prementeque in-
firma est. Ex se debilis natura est, cum 114
nativus calor diminuitur, et vires fractae
resolutaeque sunt: Primo vel quod eva-
cuantur substantiae spirituum, vel quod ea
ipsa dissipantur, consumuntur, et evacuan-
tur, quae subjecta sunt spirituum, ut hu-
mores, carnes solidaeque partes: idque ex
causis aut extrinsecis, ut aëre calido, cibo
potioneque calidis, motu concitato et con-
tinuo, protractisque vigiliis: aut intrinsecis,
ut perturbatione animi, temperamento ca-
lido, ardente febre, trahente morbo, gravi
dolore, larga fluxione, immodico sudore,
copioso vomitu, intemperantiori Venere,
aut liberaliori evaporatione, quam Graeci
homines διαφόρησιν nominant. Secundo, vel
quod aufertur deficitve alimentum, idque
aut internum, ut sanguis, aut externum, ut
cibus, potio: vel quod haec aërque quibus
ante retuli rationibus depravantur ac cor-
rumpuntur, aut qualitate noxia sunt: Tunc
enim corpus non alitur. Itaque necessario
calor innatus minuitur, vires solvuntur, cor- 115

pus adimitur. Ex altero natura premitur,
cum vel qualitate adversa atque opposita
suffocatur, eaque aut manifesta, ut frigore:
aut occulta, ut veneno, halituve venenato,
qualem antea retuli ex specu Puteolana: vel
humoris copia, sive is sanguis sit, ut in
athletis, sive pituita, aut alius humor, ut in
voracibus et desidiosis. Ergo qui hac fe-
bre pestilenti laborat, corporene firmo, qua-
drato, et viribus constante sit, an languido,
exili et resoluto, aestimandum est. Si fir-
mo (firmo autem natura corpore et bene
curato, aetateque firma atque integra omnes
fere fuisse, qui hac febre diaria et pestilente
tentabantur, ante proposui) certum est per
naturae resolutae impotentiam et longuo-
rem non stare, quo minus sudor profluat.
Necesse igitur est compressi corporis ra-
tione, idque vel quod cutis spiramenta con-
clusa sunt, vel quod humor crassus atque
copiosus sibi viam obstruit, *λύσιν* primum,
alterum *στέγνωσιν* Graeci vocant. Sed utra
116 ex his offensae causa sit, internosces facile,
si expenderis diligenter, num aeger per
anteactam vitam gulae ventrique deditus

homo sit, an vivendi sobrietati, otio an exercitio, balneis assueverit atque frictioni, an secus. Nam si homo gulosus est, si vivendi instituto otioso, magna significatio fit naturam plenitudine gravari. Si exercitationi, balneo et frictioni in superiori vita non assueverit, meatus cutis constringi, aut humorum crassitudine atque copia obturari, aut utrumque esse argumentum est. Haec enim omnia in eodem aliquando conjunctae, aliquando separatae cohibiti sudoris causae sunt. Sed si valetudinarium corpus est et resolutum, morbo caeterisve causis et intrinsecis et extrinsecis ante comprehensis exhaustum, ex ipsa natura infirmitatem esse certo constat. Cum tamen incidere solet, ut qui aegritudine aliqua laborarunt resolutique sunt, non insudent, expende profluxeritne multum sudoris quo tempore aegrotarunt, an incitatus ille nihil promana- 117
verit. Si per aegritudinem neque insudarunt, neque si incitatus est profluxit sudor, et humoris crassitudo, et cutis constipatio non incerto indicio deprehenditur. Itaque pro re nata singulis causis obviandum est:

si cutis astricta et humor impactus, iis rebus quae fundendi potestatem habent; si natura ex se infirma, eis quae sudorem provocant; illud percommode fit, leni frictione, et calida atque ad hoc accommodata potione; hoc calida potione sola. Cavendum tamen est, ne aut potus aut frictio nisi opus est adhibeatur, quod alioquin haec vires dissipat, et spiritibus liberum exitum facit: illa naturam occupatum alio jam avocat atque impedit. Quare postulante re, compresso corpori offerendum linteamen calidum, jubendumque se totum leniter eo perfricari, et, ne vestibus interim sublatis aërem admittat, omni studio cavere. Nam fricatio haec modice calfacit, vitale robur excitat, humorem solvit, et spiramenta cutis
118 relaxat. Ita si insudet aeger, ab aliis adjumentis abstinendum. Sin minus, recte exhibebitur potio vini firmioris (hoc est nec nullorum virium nec ingentium) et calentis, iis maxime qui per initia leve frigus sentiunt (aliis ad delirium obest) quod id, ut si quid aliud, sudorem blande promovet, dum crassum humorem fundit, crudum con-

coquit, et conclusos cutis meatus recludit. Si id ex se non proficit, ex eodem vino calente optima theriaca, aut selectum mithridatium frigidiusculis et cute conclusis; sed calidis et cute laxis, ex aceto prodest. Aut quod anisum, cyminum, et calaminthам incocta habet vinum. Idem etiam praestat ex vino mulso vis decocti dictamni, rosmarini et chamaedryos pota. Aut ex sero quod lacte, dum fervet, bubulo secrevit acetum, petroselini, foeniculi, origani, salviae, macerisque incoctae potestas, si quantum calidissimum potest sumitur. Sed qui pedibus aegri sunt, quibus hydrops, rheumatismus, aliave pituita molesta est, si in hunc 119
morbum incidunt, ex ligno Indico (perfusis semper odoribus) potentior portio bene calens egregie facit, uti etiam aliis si ad manum est, quod id lignum cum resinosum est, adversus contagionem valet: cum subtilissimis partibus calidis et siccis constat, humiditatem excrementitiam, si multa est, siccandi, si crassa et frigida, fundendi, et per cutis spiramenta si astricta ea est, digerendi potestatem habet, uti et caetera

quae jam proposuimus. His item ephemericis inutilis non est usus radicis Sinarum, nomen habentis ex ejus nominis regione extremi Orientis ultimaeque Indiae, unde ad nos transfertur; quod ea etiam putredini adversatur, egregie siccat, et sudorem movet. Si haec non sunt, ex usu erit personatae radix ad sudores educendos, si una cum junco odorato, macere, et calamo aromatico decoquatur. Nos sub ipsis morbi initiis, cum non tam sudoris movendi, quam
120 etiam veneni frangendi atque evocandi rationem habuimus, quae utrumque efficiunt commiscuimus, ne si ex occasione sudor interrumperetur, venenum quod superest de caetero aegrum offenderet. Verum si sponte manarit sudor, quod venenum tantum retunderet feliciter exhibuimus, ut ex cyatho uno aquae oxalidis et dimidiato cyatho aceti rosacei egelidi, terrae sigillatae ℈ ij. ramenti cornu unicorni animalis, pulveris dictamni ana ℈ j. cinnami, galangae, nardi, ana ℈ j. Aut ex aceto calido vel bolus armenius, vel terra sigillata seorsum cum odoribus. His atque id genus aliis usi sumus, sed pro ratione per-

sonarum. Nam si laxa cutis, nec obstructa ejus spiramenta erant, frigida et sicca selegimus. Si constricta illa, aut obstructa ista fuerant, calida et sicca maluimus, et melius responderunt. Naturae ex se infirmae subsidio erit vinum meracum calens, aut id ex decoctis macere, rosmarino herba, aut cypero (quem juncum quadratum Celsus, triangulum Plinius, odoratum alii nominant) 121
liberaliter haustum. Si prima potio sudorem non elicit, iterum atque tertio ex intervallo repetatur, auctis aliquanto tegumentis, atque foco, aut ex puris siccisque lignis quercus, fagi atque fraxini, adjecto bdellio odorati suffitus gratia, ladano, aut styrace calamita; aut ex odoris lauri, juniperi, abietis atque pinus seorsum. Vix enim fieri potest, ut per haec sudor non sequatur. Profluente jam sudore, a potionibus sudorem moventibus atque a frictionibus abstinendum, et ad eum ordinem potionemque, per omnem accessionem, quae ante eum sponte naturae fluxit sudor proposueram revertendum; cum eo tamen ne potio rara aut frequens, tarda nimium aut

immodica sit. Sed et vincente jam sudore et natura, ubi copiose sudarit aeger, memores nos esse oportet focum diminuere, et tegumentorum augmentum paulatim pro ratione subducere, ubi jam languere corpus coeperit, si id ante undecimam horam fiet.
122 Etenim decimaquarta jam exacta hora, etiam de justa veste demere licet. Decima octava, si levi tantum veste contectus aeger sit, satis est, modo pro temporis ratione ante abunde sudatum est, atque adhuc sudat. Sed si viribus satis constat, quantus plenissimus et longissimus potest, promanet sudor, antequam vestem demas. Ita tamen ne immodico sudore digeratur corpus, atque exhauriatur anima. Cujus rei semper habenda ratio est in infirmis corporibus et digestis spiritibus vel maxime, uti etiam in aliis firmioribus. Neque enim sudoris copia tantum, quantum vires aestimandae sunt. Proinde committendum non est, ut supra vires aeger insudet, quod potior est dubia curatio atque salus, quem certa mors. Quod si forte (ut fit plerunque) corpus jam languere, atque animus ex brevi temporis in-

tervallo deficere aegro videbuntur, anteve-
nire malum futurum par est levi veste sed
aequa contegendo, odoriferis floribus atque
herbis lectum respergendo, rosam caeterum- 123
que aroma naribus applicando, loco non
aestuante, fenestris patentibus (si quis aestus
sit) sic ut perflatus aliquis accedat (quo
aëris calorem leve frigus temperet) sed non
australis. Nam per haec gravia tempora
austri specularibus arcendi, clausis iis fe-
nestris atque ostiis, quae ad meridiem spe-
ctant, ut et antea retuli, et M. Varro-
nis exemplo in belli Corcyrensis peste com-
monstratum est; ut dextro lateri incumbat,
incurvato leniter corpore, ne partes labo-
rent, jubeto. Ita enim nativus calor spiri-
tusque tanquam in κοιλίᾳ (ut est apud
Aristotelem) colliguntur, ne se diffundant,
sed intro ad praecipuas partes recedant,
coguntur: multo sane magis quam resupi-
nato et extento decubitu, in quo nullus fere
locus relinquitur nativo calori et spiritibus
continendis. Ut non addam in illa recur-
vata corporis positura membra aegri ita
esse composita, ut omnis omnium conten-

tio remittatur ipsaque otio jam quiescant.
124 Quo fit, ut cum caeteris partibus minor est caloris atque spiritus necessitas, major eorum copia partibus interioribus et jam laborantibus, revocante necessitate, ad reficiendas vires concedatur. Praeterea ex aceto et rosa, vel ex odoro vino sudarium naribus admoveto, sic ut eas non contingat, ne refrigerando sudorem prohibeat, aut saltem tardet. Quae observatio perpetua esse debet et per omne tempus, et per totum accessionis spatium, quod frigida reprimunt, atque naturae (cujus motus semper sequendus est) calore agenti venenum adversa sunt. Si caput non est integrum, si mens non constat sed labat, si est inanis profluentia loquendi, alienum non est naribus aestuantis admovere quod veneni impetum et vaporem a capite arceat, id est, rosam et acetum. Si intra verba desipit, nec impetu peccat, nil nisi continendus aeger est, cum plerumque breve id esse consueverit, levatoque accessionis impetu protinus mens
125 redit. Si somnus urget, esto a somno abstinentia, quod per somnum veneni impe-

tus ad interiora cum periculo fertur, cum jam prodire ad salutem hominis expediret. Itaque nomine compellandus homo est, clara voce, suavi verbere, leni vellicatione excitandus, neque concedendus somnus est, usque dum adempta est omnis dormiendi et necessitas et cupiditas: nisi praesenti medico perito atque docto, ex venae salientis contactu, et circumstantiarum observatione tuto aegrum dormire posse visum fuerit. Nam parum peritus homo, non nisi laborantis vitae dispendio, aegrotantis cupiditati nulla ratione facile subscripserit, etiam in ipso accessionis impetu atque statu. Quae accessio usque eo producitur, quoad materia ad inflammationem apta superest, ex totoque soluta est. Uti enim potens vinum tantisper incenditur, dum omnem vim vitis flamma deposuit, sola aqua relicta pura et insipida, quam vitis ex solo traxit, ita corpus tantisper ardet et insudat, dum apta ad
id materia est, tandemque cessat, cum quic- 126
quid est corruptae materiae spiritibus mistae, quod flammae fomentum esse potuit, absumptum est, spiritibus relictis puris ad

eum modum quo ante fuere, quam ii corrupti et infecti sunt. Quod si quis per ipsa morbi initia aut incrementa deprehensus est dormisse, evasisse tamen, hoc felici culpae adscribendum potius quam tuto consilio, levitati causae quam certae prudentiae, fortunae quam judicio. Nec si unus aut alter fortunae arbitrium expertus convaluit, ut omnes fortunam experiantur consulo, cum ea minime certa securaque salutis norma, minime tuta felixque curationis ratio sit. Quocirca non qui tantum habet opinionem medicinae, non quemvis unum e populo, sed aestimatorem doctum et intelligentem postulo. Ubi enim ignorantia praeest, sanitatis leve praesidium est. Per haec si consequi possumus, ut et sudor feratur, et si immodicus est impetus
127 ejus, minuatur, et vita, si animus deficit, prorogetur, incipit jam tempus ipsum esse praesidio et res in tuto. Verum si per impatientiam steterit, quo minus aeger ad plenum sudarit, aut abruptus sudor sit, ex veneno quod superest periculum est vel praesens vel ex intervallo, aut saltem ite-

randi sudoris necessitas secundo atque tertio, aut eo amplius, cum praesertim quidam etiam cum duodecies sudarunt (id quod non raro incidit) vix tandem ad integritatem pervenerunt. Si abunde sudatum est, ex levitate atque alacritate corporis, ex omnium partium mediocri modo, ex continuo ad diem integrum sudore, ex eodem omni ex parte manante et toto corpore aequabiliter fuso, ex constantia virium et ex facili tolerantia scire licet. Hi enim justi et salutares sunt. Nocentes vero et diminuti, qui parce, qui certis locis et temporibus, qui inaequaliter et intercise, qui viribus collabentibus et corpore aegre graviterque ferente proveniunt. Quibus accedunt etiam alia duo diminuti sudoris indi- 128
cia, tumor cum livore, et sub cute punctio multa instar pungentium acuum, uti aegri referunt. Quos haec sequuntur, eos quibus ante dixi rationibus ad sudorem revocare consultissimum est, atque ita habere, donec id quod reliquum est educitur, et corpus leve atque alacre redditur. Nam ex interciso nec satis affluente sudore, multos

statim aut febris excepit, aut alius morbus qui nec brevis nec solutu facilis erat. Si inter sudores alvus sponte solvitur, tutius est subducta triplicata sindone necessitati naturae inservire, quam aegrum loco movere: quod etiam in quavis alia necessitate sequendum censeo. Etenim de loco in locum, nisi ejusdem lecti, et eum non nisi calidum, sudantem adhuc movere, periculosum esse solet. Declinante jam morbo, nisi necesse est, ad cibum festinare non oportet, antequam accessio ex toto soluta est, sed ea contentum esse quemque confectione, quae manus Christi dicitur, et
129 margaritis odoribusque praeparatur. Si verendum tamen est ne interim deficiat aeger, tum deficientem animum succo mali punici dulcis fulcire, et imbecillitati jacentis cibo vinoque succurrere, vino nec potente nec debili, sed meraco fulvo, et aromatico aut ex hoc intritis. Cibo leviori sed parco, ut est ex ovo sorbitio, ex carne jus, ex capone expressus aut colatus succus, aut pista caro, quod haec nutriunt et non onerant. Exacta jam accessione, cibus

validior atque firmior alienus non erit firmis hominibus et viribus integris. Languentem enim stomachum, et ex febre resolutum, liberalior cibus atque firmior non parum offendit. Itaque a levioribus ad validiora per incrementa deducendus aeger est, et ad consuetos cibos atque condimenta supra comprehensa paulatim revocandus. Super haec solandae vires sunt suavi odore mali aurei limonis, pyri, aut pomi odorati, quo languens Aristoteles usus est, si libro de pomo credendum est, aut panis recen- 130
tis atque adhuc calidi, quo vitam migrantem jam prorogavit Democritus, si Laërtio fides adhibenda: aut eodem ex vino aromatico aspersa mentha; carnium item assarum nidore, et odoramenti, cujus ante compositionem exposui, cum de praeservatione egi, grato odore. Etenim nihil aeque vires reficit aut spiritus recreat, nihil contra ingratam illam et tristem mali speciem (quam anima semper refugit, ut sentinam) quo se anima colligat et soletur aeque facit, atque odoris gratia, uti in primo nostro libello de medendi methodo diximus, ubi abunde

de reficiendis viribus methodo proposui-
mus. In exemplis sunt Scotus quidam, qui
per nostra tempora oberrabat in Italia et
Britannia, et mulier quaedam Britanni: qui
sub custode perpetuo, haec Henrici octavi
regis Britanniae, ille magnatum quorundam
in Italia et Britannia mandato vixerant, haec
ad annum integrum, ille ad menses aliquot
131 sine cibo potuque, soloque odore. Quod
certe insuetum, mirum tamen cuiquam vi-
deri non debet, quum praesertim qui Gan-
gis fontem accolunt, solis odoribus vivunt.
Nullius enim ad escam opera indigent; odore
vivunt pomorum sylvestrium, longiusque
pergentes, eadem illa in praesidio gerunt,
ut olfactu alantur; quod si tetriorem spiri-
tum forte traxerint, exanimari eos certum
est. Itaque refocillitatis jam spiritibus si
opus est, superest se vestibus aeger aut
exuat si indutus est, atque lectum petat
tepidum ad horam unam atque alteram, si
id aut ferat aut expetat; ut molli pluma et
aequabili, simplici nec convuluta ut antea
veste, se corpusque labore fessum colligat
atque recreet, more eorum qui balneo su-

darunt: aut induat, si posita prius veste nudus est sed siccato ante utrisque corpore (huic praesertim calido linteamine curiosius sub tegumentis) quam de lecto surgant. Quod etiam per reliquam accessionem concedere licet, quod munditie natura delecta- 132
tur, sudor promovetur, et aeger solatur; hac observatione tamen, ut ne aër per imprudentiam nec opinantibus irrumpat, et sudorem fluentem in exitu strangulet, atque aegrum. Ubi jam surrexerit qui insudarit, statim in apertum aërem eum prodire tutum non est. Nam axhaustum et rarum corpus, languentes spiritus, et fractas vires, si subitus, frigidus et insuetus aër excipiat, impendio naturam cogit, et liberaliori quam par est alvi fluxione vitam saepe finit. Id quod anno hoc quinquagesimo et altero ultra mille et quingentos quo haec scripsimus, bene multis apud nos evenisse usu compertum est. Quamobrem ne se aperto aëri committat aeger ante secundum aut tertium diem, moneo, neque ei nisi sereno et tranquillo.

Hic ordo felicis curationis hujus pesti-

lentis Ephemerae, haec observatio est. Quem praecessit quemadmodum sanos agere conveniat, ut se a malo tueantur: quid id sit
133 et appelletur: ex quibus causis oriatur, et quibus temporibus: quibus indiciis deprehendi possit, et quibus molestum sit: quas personas magis premat, et quibus rationibus.

JO. CAII DE EPHEMERA BRITANNICA LIBRI FINIS.

TYPIS A. G. SCHADII.

Bei demselben Verleger sind erschienen:

Albers, Joh. Chr. über das Wesen der Blattern und ihre Beziehung zu den Schutzblattern. gr. 8. 831. 22½ Sgr.

Berends, C. A. W. Handbuch der praktischen Arzneiwissenschaft, oder der speciellen Pathologie und Therapie, nach den Vorlesungen des Herrn C. A. W. Berends bearb. u. m. Ergänzungen und Supplementen herausgegeben von C. Sundelin. 10 Bde. gr. 8. 827—29. 23 Thlr.

Bondi, E. Pathologie des Weichselzopfs, ein Versuch nach Erfahrungen. gr. 8. 828. 10 Sgr.

Dieffenbach, J. F. die Transfusion des Blutes und die Infusion der Arzneien in die Blutgefäfse 1r Thl. (oder des Werks von Paul Scheel 3r Thl.) gr. 8. 828. 1 Thlr 7½ Sgr.

— chirurgische Erfahrungen, besonders über die Wiederherstellung zerstörter Theile des menschlichen Körpers, nach neuen Methoden; 1e Abth. mit 2 Kpfn. gr. 8. 829. 20 Sgr.

— derselben 2e Abth. mit 21 Kpfn. gr. 8. 830. 2 Thlr. 10 Sgr.

Dieffenbach, J. F. über den organischen Ersatz. (Besonderer Abdruck aus Rust's Chirurgie.) gr. 8. 831. br. 20 Sgr.

Eggert, F. F. G. der gewaltsame Tod ohne Verletzung; ein Handbuch für Criminalisten und gerichtliche Aerzte zur Untersuchung der Erhängten, Erstickten, Ertrunkenen, todtgefundenen Neugebornen und Vergifteten. gr. 8. 832. 2 Thlr.

Groſsheim, E. L. Lehrbuch der operativen Chirurgie. 2 Bde. gr. 8. 830. 31. 5 Thlr.

Hahnemanniana. gr. 8. 830. 15 Sgr.

Hecker, J. F. C. Geschichte der Heilkunde, nach den Quellen bearbeitet. 1r Bd. von den Urzeiten bis Galen. gr. 8. 822. 2 Thlr. 10 Sgr.

— derselben 2r Bd. gr. 8. 829. 2 Thlr. 10 Sgr.

— die Tanzwuth, eine Volkskrankheit des Mittelalters; nach den Quellen für Aerzte und gebildete Nichtärzte bearb., mit 2 lithogr. Notenblättern. gr. 8. 832. br. 15 Sgr.

Hippocratis Aphorismi, ad optimorum librorum fidem accurate editi; cum indice Verhoofdiano locupletissimo. 12. 822. cartonirt. 1 Thlr.

Horn, Wilh. Reise durch Deutschland, Ungarn, Holland, Italien, Frankreich, Grofsbritannien und Irland, in Rücksicht auf medizinische und naturwissenschaftliche Institute, Armenpflege u. s. w. 4 Bde. gr. 8. 831—33. 10 Thlr.

Hünefeld, F. L. die Chemie der Rechtspflege, oder Lehrbuch der polizeilich-gerichtlichen Chemie. gr. 8. 832. 3 Thlr. $11\frac{1}{4}$ Sgr.

Klaatsch, A. tabellarische Uebersicht der Hautkrankheiten, nach Willans System. gr. Fol. 824. 10 Sgr.

Lesser, F. die Entzündung und Verschwärung der Schleimhaut des Verdauungskanals, als selbstständige Krankheit, m. 1 schwarzen und 5 illum. Kpfn. in Fol. gr. 8. 830. 4 Thlr. 20 Sgr.

Philippson, P. M. die Sommerkrankheiten im Jahre 1831, nach seinen Beobachtungen geschildert. gr. 8. 832. 1 Thlr. 15 Sgr.

Richard, A. medizinische Botanik; a. d. Franz.; mit Zusätzen und Anmerk. herausgeg. von G. Kunze und G. F. Kummer. 2 Bde. gr. 8. 824. 826. 5 Thlr. 20 Sgr.

dasselbe auf ganz weissem Druckpapier. 7 Thlr.

Richter, A. L. theoretisch-praktisches Handbuch der Lehre von den Brüchen und Verrenkungen der Knochen; nebst 40 lithogr. Tafeln in Folio, und Erklärung derselben. gr. 8. 828. 7 Thlr. 15 Sgr.

— der Wasserkrebs der Kinder, eine Monographie; m. 2 col. Kpfn. gr. 8. 828. br. 27½ Sgr.

— Abhandlungen aus dem Gebiete d. prakt. Medicin und Chirurgie. gr. 8. 832. 1 Thlr. 11¼ Sgr.

— Beiträge zur Lehre vom Wasserkrebs; ein Nachtrag zu der Monogr. dess. (aus den Abhandlung. etc. abgedruckt). gr. 8. 832. br. 15 Sgr.

Rust, J. N. theoretisch-praktisches Handbuch der Chirurgie, mit Einschlufs der syphilitischen und Augenkrankheiten, in alphabetischer Ordnung. 1r — 8r Bd. gr. 8. 830 — 33. Pränumerations-Preis 21 Thlr.

— Car. de Ulcerum diagnosi et aetiologia nonnulla. 4. maj. cum VII. Tab. col. in Fol. max. 831. br. 3 Thlr. 10 Sgr.

BEROLINI, 1833.

SUMTIBUS TH. CHR. FR. ENSLIN.